

DR. MADAS LÁSZLÓ

A magyar erdészeket izgató néhány kérdéstről

Ismét kizöldültek a magyar erdők, mint néhány ezer esztendeje, minden tavasszal, és ha nem történik valami előre nem látható katasztrófa, akkor mindez megismétlődik talán az „örökkévalóságig”. Ne feledkezzünk meg erről, ha a „történelmi pillanatokban” mindig felbukkanó leggyötrőbb kérdésekre keressük a választ: mi lesz velünk? Az útkeresés bizonytalanná, türelmetlenné, gyanakvóná teszi az embert, könnyen elveszíti a tárgyilagosságát, és e közhangulat alól mi, erdészek sem vonhatjuk ki magunkat. De talán számunkra nem olyan idegen a jövő, mert a mi foglalkozásunk azon kevesek egyike, amelyek naponta találkozik — legalább is a tő mellett — az 50–60 éves múlttal, és majdnem ugyanennyit kell előre is néznie. Ahhoz, hogy tárgyilagosan megítélhessük saját erdészországunkat, ismernünk kell a magyar erdőgazdálkodás helyzetét is.

Vegyük számba, mit tettek az erdészek három — a mai sorsfordító időkhöz hasonló — alkalommal: 1867-ben, a kiegyezés után, 1920-ban, Trianon után, és 1945-ben, egy veszített háború után. Idézzük meg az első esetben *Bedő Albertet*, a másodikban *Kaán Károlyt*, a harmadikban *Barlai Ervint*, akik mindhárman a maguk idejében az államerdészet vezetői voltak. Ezt a több mint száz esztendő összefoglaló egy történelmi szál szűkebb pátiumában, Visegrádon. A Visegrádi Császárvölgy egyik festői pontján áll az ún. „Királykunyhó”, amelyet öreg lucfenyők vesznek körül. Ebben a vadászházban pihent ki a vadászás fíradalmait az 1880-as években Ferenc József, az 1920-as években Horthy Miklós és az 1940-es évek II. felében Rákosi Mátyás. A fenyőfák mint élő tanúk sorakoznak fel, mindent tudnak, de hallgatnak.

Kiegyezés

1867. A 18. sz.-i erdőgazdálkodás még az „erdőből élés” szintjén állt, tehát a szükségletek megkívánva mértékig korlátlanul termelték ki az erdő fáját. Az erdő nem csak fedezte az uradalmak és a jobbágyság épület- és tűzifaszükségletét, hanem az irtványföldek tovább növelték a mezőgazdasági földterületeket. Az ácsok, bográrok, kádárok, asztalosok, hajóépítők, zsinolykésztők maguk válogatták az alkalmas faanyagot az erdőkben, a bányák, a kohók, a hámorok, az üvegutak közelében lévő erdők rohamosan eltűntek, vagy teljesen leromlottak. Annak ellenére, hogy az országnak hatalmas erdővagyonra volt, az erdőgazdálkodást sokáig nem tekintették önálló gazdasági ágának. A következő korszakban sem javult a helyzet, az 1830-as és 40-es években az erdőgazdálkodás nem szolgáltatott említésre méltó kiviteli cikkeket, sőt a kikészített fából még behozatali többletünk volt. „Az erdőt nem kéméljük, csak mindenütt haszon nélküli pusztításokhoz értünk. Sok erdő volt még Magyarországon, ahol az egész ipar abból állott, hogy hamuvá égették a legszebb fákat, így növekedésüknek csak ezt a hasznát látták (gróf Desewffy E. 1847)”.

Mindez annak ellenére történik, hogy az 1790/91, az 1807, 1836, és 1840. évi törvények teljes tanúságot tesznek arról, hogy az akkori kor a maga és a jövő nemzetnek érdekeit felfogva az erdőtulajdont megóvni és az emberi pusztítást meggátolni igyekezett.

A Bach-korszakban az osztrák gazdaságpolitika gyarmati állapotokba szorította az országot és ennek megfelelően további nagyarányú erdőpusztítások történtek.

A kiegyezés szülte alkotmányos idők beálltával, lázas gazdasági fejlődés indult meg Magyarországon, amely rohamos ütemben néhány évtized alatt átalakította az országot és a társadalom képét. Az általános gazdasági fellendülés felfokozott fafogyasztással járt (nagy-szabású vasútépítési program, mezőgazdasági beruházások, a szénbányászat rohamos fejlődése, nagyarányú építkezések, stb.). A technika fejlődése lehetővé tette a fa ipari feldolgozását, nagy fűrészüzemek, cellulóz- és papírgyárak épülnek, kibővül a fa belső és külső forgalma (Madas A. 1978.). Ebben az időben Magyarország erdőterülete 7,4 millió ha, ezen belül 1,18 millió ha (15,9%) állami, a többi magán-, illetve ún. kötött forgalmú birtok. Az ország erdősültsége 26%.

A konjunktúra lehetőségeinek kihasználása az eddigi szervezeten és szabályozatlan erdőgazdálkodás következtében fokozta az erdővagyon kíméletlen kihasználását, részbeni leromlását és helyenként a pusztulását. Az új helyzet megérlelte az erdőgazdálkodás törvényes

szabályozását. Ebben a korszakban az erdészet vezéregyénisége *Bedő Albert volt* (1866-ban indult pályáján, 1872-ben főerdőmester, 1873-ban a Pénzügyminisztériumban az erdészeti ügyek főelőadója, 1878-ban főerdőtanácsos, 1881-ben — amikor a PM-ből az államerdészeti igazgatás átkerül a Földművelésügyi-Ipari és Kereskedelmi Minisztériumba — országos főerdőmester, és az I. Főosztály főnöke, 1889-ben — amikor az FM önálló minisztériummá válik — államtitkár egészen 1896-ig, nyugdíjbavonulásáig), akinek vasakarata, roppant szakudása, kitűnő diplomáciai érzéke, bölcs és messzenéző előrelátása végülis kikényszerítette az 1879. évi XXXI. tc. megalkotását. Az erdőtvény szentesítését több mint 10 éves huzavona előzte meg, amelynek során hatszor átdolgozták az eredeti javaslatot, amelyet az Erdészeti Egyesület és az Országos Magyar Gazdasági Egyesület együttesen nyújtott be még 1867-ben. A vitákban az egyéni kapzsiság, az osztálygóg, sok egymásnak ellentmondó tárcaeérek, a rövidlátás és a bürokrácia útvesztői jelentették a döntő akadályokat. (Király P. 1966.)

Az új erdőtvény lényeges előrelépést jelentett a múlthoz képest. Az országgyűlés illetékes bizottsága szerint az új erdőtvénynek a célja: „hogy a máris aggasztó méreteket öltött erdőpusztításnak, amennyire lehet, véget vessék, és egy biztos jövedelmet nyújtó kezelés állapotossá tegyék”. — A törvény kimondotta, hogy a kötött és korlátozott forgalmú (állami, törvényhatóságok, alapítványok, hitbizományok, részvénytársaságok, valamint közbirtokosságok és a volt úrbéri birtokosságok tulajdonában lévő) erdőket, amelyek az ország erdőterületének közel a 2/3-át jelentették — hatóságilag jóváhagyott erdőgazdasági üzemterv szerint kell kezelni, továbbá jó karbantartásuk a használatok tartósságának biztosítása végett, szakképzett erdőtisztelőket és erdőőröket kell alkalmazni. Intézkedett többek között az erdőrendezés áthágások, az erdei kihágások, az elemi és természeti veszedelmek: főként a tűz- és a rovarkárok elleni védekezés, az erdő törzskönyvek törvényhatóságoknál való vezetése, az erdei termékek szárazon és vízen való szállításának rendjéről; az erdőtvény végrehajtásának közvetlen ellenőrzésére erdőfelügyelőségek felállítását rendeli el.

Hogy a törvény holt betűjéből élő valóság lett, az is elsősorban *Bedő A.* érdeme, aki ebbéli munkásságában mindig maga mögött érezhette az Erdészeti Egyesületben felsorakozott magyar erdészek támogatását (Király P. 1966.).

Az állami gazdaságpolitika részévé vált erdészeti politika alapjait a következőkben foglalhatjuk össze:

1. Teremtődjenek meg a feltételei a gyors gazdasági fejlődés szükségleteit kielégítő fakitermeléshez és fafeldolgozáshoz, a szükséges államigazgatási, jogi, pénzügyi, műszaki és egyéb intézkedések terén.
2. Az ország erdeinek 2/3-át kitevő kötött forgalmú erdőbirtokon valósuljon meg az üzemterv szerinti gazdálkodás.
3. Létre kell hozni az állami erdőfelügyelőségek szervezetét, amelynek feladata az üzemterv szerinti gazdálkodás ellenőrzése az erre kötelezett erdőkben, és általában az erdők fokozottabb felügyelete a jövő érdekében.
4. A közel 1,2 millió ha kiterjedésű erdeivel az állam az ország legnagyobb tulajdonosa, ezeken az erdőbirtokon magas színvonalú erdőgazdálkodás valósuljon meg, egyrészt azért, hogy minél nagyobb súllyal jelentkezzen az ország faellátásában és a fakereskedelemben, másrészt az állami erdőgazdálkodás követésre találjon az egyéb tulajdonú erdők kezelésében is.
5. A kincstári erdők igazgatására hatékony szervezet alakuljon ki, amely végül is a minisztérium-erdőigazgatóság-erdőgondnokság-erdészkerület tagozódásában szerveződjék meg.
6. A magán erdőbirtokokat ugyan egyelőre a szabályozáson kívül kellett hagyni a nagybirtokosok és a politikai hatalom összefonódása miatt, de törekedni kell ezeken az erdőbirtokon is az erdők fokozottabb védelmére és a gazdálkodás fejlesztésére.

Erre az időszakra esik a kiváló képzettségű és szakmáját hivatá-

sának tekintő erdőmérnöki kar, vagy valamivel később az erdőri kar kialakulása. Ebben oroszlánrésze a Selmecbányán székelő Bányászati és Erdészeti Akadémiának, illetve a létrehozott erdőri szakiskoláknak volt. (Madas A. 1978). Ekkor teremtődött meg a magyar erdészeti szakirodalom, mely mindazokat a korszerű ismereteket közvetítette a szakemberek, illetve a tanulóifjúság felé, amelyek a korszerű erdőgazdálkodás kifejlesztéséhez elengedhetetlenül szükségesek voltak. Az Egyesület „Deák Ferenc alapítvány” pályázataiból kitűnő szakkönyvek egész sorozata jelent meg. Figyelemreméltó kezdeményezése volt az Egyesületnek az először 1882-ben kiadott „Erdészeti zsebnaptár” megjelenítése szakirodalmunkban. Az erdészeti fejlesztése szempontjából kiemelkedő helyet foglal el az „Erdészeti Lapok”, amelynek oldalain az erdőgazdálkodás legkülönbözőbb ágazataiba vágó tanulmányok jelentek meg, szakmai nézetek csaptak össze. Így valóban a hazai erdészeti ügyei iránt érdeklődő legfőbb központi fórummá és hatékony eszközzé vált az erdőgazdálkodás fejlesztésén fáradozók kezében. (Király P. 1966.)

Bedő Albert 1896-ban nyugdíjba vonult, és intő szavával zárjuk le e korszak krónikáját: „...most és mindörökké igazság az, hogy az összetartás kis dolgokat is nagyra nevel, míg a meghasonlás a nagyokat is romlásba tereli... szeressük hazánkat, nemzetünket és szakmánkat hűséggel, egyetértéssel és összetartással.”

Trianon

1920. Magyarországra a trianoni békeszerződés következtében elvesztette a 7,4 millió ha-nyi erdőterületének kerekén 84%-át és faállományának legértékesebb részét, azokkal az európai színvonalon berendezett állami erdőbirtokokkal együtt, amelyekre a magyar államerdészet évtizedeken keresztül anyagi és szellemi beruházásait összpontosította — a történelmi Magyarország Európa egyik legjelentősebb faexportőr állama volt, és az erdészetet a nemzetgazdaságnak jelentős szerepet játszó, megbecsült ágaként működött.

A visszamaradt 1.175.800 ha erdőterületet közel 50%-ban sarjerdők borították, az ország erdőösültsége 11,8%, és az erdők élőfákészlete 77,4 millió m³, a feltételezett állapotnak (113 millió m³) nem érte

el a 70%-át. Az állami erdők jelentéktelenné zsugorodtak, 48 ezer ha-ra (4,1%). Az ország máról-holnapra a térség legnagyobb faimportáló államává vált — a mennyiségi és minőségi veszteség mellett nehezítette a helyzetet a megmaradt erdők aránytalan eloszlása: az erdők túlnyomó részt az Északi-középhegységben és a Dunántúlon helyezkedtek el, míg a nagy kiterjedésű Alföld erdőösültsége mindössze 4,3% volt.

A szinte felmérhetetlen anyagi veszteség párosult azzal az elkeverítő jelenséggel, hogy az elcsatolt részekből özönlöttek az erdészeti szakemberek az országba és ezt a tömeget a megmaradt 12%-nyi erdőségnek kellett volna befogadnia. Az erdészetszadalmat eddig soha át nem élt, késhegyig menő kenyérharc örölte. Növelte a nehézségeket az egyre növekvő infláció. Az erdőkkel együtt az erdészeti elvesztette azt a befolyását, melyet a háború előtt élvezett az országban. (Király P. 1966.)

Az összeomlás, a zűrzavar, a reményvesztettség hónapjaiban tűnt fel igazi nagyságában Kaán Károly, a háború előtti államerdészeti kar egyik legtehetségesebb tagja, akit nem bénított meg a körülötte kavargó káosz, hanem tudomásul vette Trianon realitását, leszámolt az álmokkal és az új helyzetnek megfelelő új erdészeti politikát fogalmazott meg: az országépítés, a felemelkedés és egy ismét felvirágzó magyar erdészeti politikáját. Hatalmas energiával, megingathatatlan elszántsággal és kitűnő szakértelemmel, haladéktalanul hozzáfogott a kitűzött célok megvalósításához.

A Kaán Károly által meghatározott erdészeti politika lényeges céljai voltak:

- korszerűsíteni kell az erdészeti igazgatást,
- növelni kell az erdők területét, elsősorban a fátlan Alföldön,
- belterjessé kell tenni a magyar erdőgazdálkodást,
- az üzemterv szerinti kezelést minden erdőre kötelezővé tevő erdőtervtörvényt kell alkotni,
- meg kell teremteni a háború utáni erdőgazdálkodáshoz szükséges pénzügyi és hitelfeltételeket,
- az erdő és a természetvédelem érdekeit egybe kell kapcsolni.

A szívós munkának rövidesen megjelentek az első eredményei. A törvényhozás elé terjesztik és elfogadják az 1923. évi XVIII. — XIX. — XX., XXI. törvényeket az „erdészeti igazgatásról”, az „alföldi erdők telepítéséről és a fásításokról”, „az Országos Erdői Alapról”, és az „Erdőbirtok-hitelről”. A magyar erdőgazdálkodás megtette az első határozott lépéseket a kibontakozás felé, és megkezdődött az új erdőtervtörvény előkészítése. (Király P. 1966.)

Kaán Károly meggyőződése volt, hogy az oktatás és a nevelés egyik legfontosabb eszköze a megújulásnak. Az abban az időben kiöregedő, nyugdíjba menő, tiszteletreméltó idős főiskolai tanárok helyére az államerdészet legkiválóbb fiatal szakembereit irányította, a Selmecbányáról Sopronba menekített Bányamérnöki és Erdészeti Főiskola Erdészeti Karára. Ez a tanári kar a második világháború végéig megszilárdította és továbbfejlesztette a Főiskola európai színvonalát és hírnevét. (Madas A. 1978.)

A békefeltételek által előidézett nagy megrázkódtatás Egyesületünk életében is erősen érezte a hatását. A hanyatlás már a háború alatt megkezdődött, most pedig romlása csaknem végzetessé vált. A legnagyobb baj talán az volt, hogy ebben a válságos időszakban nem állt rátermett, erős vezető az Egyesület élén. (Király P. 1966.)

Az egyesületen belüli torzalkodások meghasonlásokhoz vezettek és a tagság megosztottsága miatt nem állt egyértelműen Kaán Károly mögé. Ez a körülmény azután az 1923. decemberében megtartott vezetőségválasztó közgyűlésen a magyar erdészetre nézve szinte végzetes eredményre vezetett, mert a 11 erdőbirtokos, 205 államerdészeti és 890 magánuradalmi jelenlévő tag nem választotta meg az I. alelnökké Kaán Károlyt, amely tisztséget pedig a századforduló óta az államerdészet mindenkorai főnökeivel töltötték be. Kaán ellenfelei a választás eredményét olyan színben állították be, mint saját szaktársainak, a magyar erdészetenek, az erdőmérnöki karnak bizalmatlansági nyilatkozatát. Kaán Károly a következő évben hivatali állásáról lemondott. Kaán Károly eltávozása a magyar erdészeti életről nagy vesztesége nem csak a magyar erdészetenek, de az egész magyar közéletnek is. Ha energiájának és hatalmas szellemi kapacitásának, amit bukása után már csak irodalmi alkotásokban tudott kiélni, legalább egy részét tettekre tudta volna váltani, bizonyára sok minden másképp alakult volna a magyar erdészeten. (Király P. 1966.)

A második világháború után

1945. A II. világháború egy rombadöntött országot hagyott maga után, amelyben a romok eltakarításával és az elemi létfeltételek megteremtésével indult meg az élet. Az ország a bécsi döntések nyomán visszakapott 2,4 millió ha erdőterületét — melybe 5 éven keresztül jelentős szellemi és anyagi erőt fektetett be — ismét elvesztette.

Az alapvető politikai, társadalmi és gazdasági változások egyik legjelentősebbje a földreform volt, amelynek során az ország hosszú távú érdekeinek messzemenő figyelembevételével, az erdők nem kerültek felosztásra, hanem zömében állami tulajdonba jutottak. Állami erdő lett 888.610 ha, egyéb tulajdonú 295.252 ha. Az ország erdőszültsége 12,6%.

A közel 1 millió ha állami erdő kezelésére a kormányzat 1945 decemberében létrehozta a Magyar Állami Erdőgazdasági Üzemek (MÁLLERD) szervezetét, melynek *ügyvezető igazgatója Barlai Ervin lett*, a legsokoldalúbban képzett, nagyműveltségű, kitűnő szervező-készségű szakember. A MÁLLERD vezetésének első és legfontosabb lépése az volt, hogy az államosított erdőkkel együtt minden erdészeti alkalmazottat — erdőmérnököket, erdészt, fizikai munkást — átvettek. Ennek az volt a felbecsülhetetlen értéke, hogy a gazdálkodás megindulásának pillanatában az új szervezet rendelkezésére állt gyakorlatilag az ország teljes szakembergárdája, azzal a sokéves tapasztalattal, helyi ismerettel, mely az erdőgazdálkodásban pótolhatatlan előnyt jelent. A MÁLLERD rövid idő alatt kialakította az államerdészetben már a múlt század óta jól működő szervezetét (központ-erdőgazgatóság-erdőgondnokság-erdészkerület) egységes irányítási alá vonta a legkülönbözőbb nagyságú, minőségű, tulajdonságú erdőket. A költségvetési rendszer jól átlendítette az új szervezetet a megindulással járó nehézségeken. (Madas A. 1978.)

Barlai az 1946-ban megjelent *„Erdőgazdaságpolitikai irányelvek”* c. tanulmányában részletesen áttekinti a két világháború közötti időszak erdőgazdálkodását, elemzi a háború után kialakult helyzetet, majd új erdőgazdaság-politikai irányelveket fogalmaz meg. Elemzése szerint a „trianoni békeszerződés következtében kialakult súlyos viszonyok között, egységes erdőpolitika sajnos nem alakult ki. Elhangzott a védszkiáltás, hogy meg kell menteni a magyar erdőket, de Kaán Károly idő előtti visszavonulása, az új erdőtvény — az 1935. évi IV. tc. — már elkésett hatálybalépése, az általános gazdaságpolitikai helyzet, majd a II. világháború, nem adott lehetőséget az erdőpolitikai alkotó munkára. Különösen az 1930-as évek elejétől fogva példátlan mértékben indult meg erdeink leromlása. Helyzetelemzésében megállapítja, hogy az ideális 221 millió m³ élőfakészlettel szemben levezetése szerint csak alig több mint 60 millió m³ élőfakészlet a meglévő, az állományok eredete szerinti megoszlás 59%-ban szálerdő, 41%-ban sarjerdő; kedvezőtlen az állományok kormegoszlása; a hazai erdőgazdálkodásunk alig éri el az 1,22 m³/ha átlagfatömegnövedéket; súlyosbítja a helyzetet a közel 230 ezer ha elmaradt erdőfelújítás. „Előttünk áll a múlt, hibáival, mulasztásaival, sokszor jó szándékú törekvéseivel, de minden komoly, átgondolt, s modern erdészeti elveknek megfelelő kezdeményezést elnyelt a történelmi fürgeteg — a jelen feladata, hogy olyan erdőgazdaság-politikai irányelveket fectessünk le, amelyek a jövő érdekében jóváteszik a múlt bűneit.”

Ezek:

- „Tulajdonjogi vonalon legfőbb tennivalónk, hogy az erdőket az állam tulajdonában őrizzük. Száz éves lejáratú befektetésekre csak az állam vállalkozik, vagyis több nemzedékre szóló tervszerűséget, évtizedeken át tartó és mindig újabb évtizedekre, évszázadokra előrenéző erdőnevelést csak az állami gazdálkodástól várhatunk... Minden tulajdonjogi változásnál csak úgy tudunk helyes ítéletet alkotni, ha a problémát az erdőtöke konzerválásának, mint döntő fontosságú erdőpolitikai célkitűzésnek rendeljük alá.”
- „Erdőterületeinket minden célszerű eszközzel növelnünk kell, a 12,6%-os erdőszültségi arányt mindenáron fel kell javítanunk. Csak így módon juthatunk el oda, hogy a belföldi faigényeket egyre kedvezőbb arányban elégíthessük ki, hogy az erdőszegény vidékeink erdőszültségek legyenek és így az erdő áldásaiban az ország egész lakossága részesülhessen. Ezt a célt szolgálta az 1923. évi Alföldfásítási törvény, mely azonban csakhamar elakadt, 1936-ban újabb programot készítettek, mely 15 évet szabott ki 110.000 ha futóhomokos, vadvízes, árvízlátogatta terület beerdősítésére, és 14.170 ha facsoport és fásor létesítésére, a terv azonban papíron maradt. Most kellene az elejtett fonalat tovább szőni. Ezen felül erdőt kellene létesíteni mindazonokon a területeken, amelyeknek erdőgazdasági hozama egyáltalán nincsen, vagy nem kielégítő. Ezt a célkitűzést egy általános tagosítási eljárás során lehetne

legalkalmasabban megvalósítani, melynek során a mezőgazdasági és erdőgazdasági érdekeket egymással harmonikusan egyeztetni lehetne.”

- „A hazai önellátás feladatát szolgálna ama *növedékpolitika* megvalósítása, amelynek lényege az, hogy ugyanazon területen, ugyanannyi idő alatt lényegesen nagyobb fatömeg nevelésére törekszünk. Erre a célra kiválóan alkalmas *gyorsan növő fafajokkal* rendelkezünk, főleg a nyárfélésegek családjában. Ha a közeljövőben 170 ezer ha-on ráállítanánk az erdőgazdálkodást a gyorsan növő fafajokra, lényegesen mértékben segíthetnénk a hazai faanyag-ellátás nehézségein. A növedékpolitikához tartozik még meglévő állományaink feljavítása. Különösen sürgős, hogy a *sarjerdőket átalakítsuk*, mert hozamuk lényegesen az átlag alatt marad. Az állományátalakítás vonalán törekednünk kell fenyeveseink szaporítására is. Ez idő szerint évente mindössze 80–85 ezer m³ fenőanyagot tudunk racionálisan kitermelni, holott a hazai szükséglet minimálisan 1,2 millió m³ lenne.”
- „A letarolt és beerdősítésre váró *erdőterületeink felújítása* meghaladja már az egyszerű üzemi feladatokat kereteit. A végzetes mulasztások pótlása azonban emberfeletti munkát és komoly áldozatokat kíván, költségei meghaladják az évi 25 millió forintot, ha évente mintegy 60 ezer ha-t akarunk erdősíteni. Múlhatatlanul szükséges volna egy *„Erdősítési Alap”* létesítése. Az Alap főbevétele az erdei termékek árához külön számítandó néhány %-os felár jelentené. Ahol csak lehetséges, térjünk át a természetes felújításra, hogy az itt megtakarítható költségeket az erdősírtési hátralék minél gyorsabb felszámolására fordíthassuk.”
- „Felújításaink, erdősírtéseink csak akkor lesznek maradandóak és teljes értékűek, ha *védelmük* gondoskodunk! Minden eszközzel meg kell gátolnunk az oktan legeltetést. A meglévő legelők szakszerű karbantartásával és gondos kezelésével bizonyosan biztosítani lehet az állatállomány legeltetését szükségesletét. Amíg ezt a legsúlyosabb kártevést meg nem gátoljuk, addig az erdőfelújításokkal járó óriási befektetéseknél nincs értelme.”
- „Erdőgazdálkodásunk újjáépítését csak úgy tudjuk megoldani, ha az állam jövedelmező erdőgazdálkodást folytat. Lehetetlenség, hogy állami szervek, hatóságok, az erdőgazdálkodással kapcsolatban, a maguk külön szempontjait érvényesítsék. Ha az erdőgazdálkodást elviselhetetlen adóterhekkel sújtják, akkor csak újabb rablógazdálkodásra, az élőfatöke további kizsárolására kényszerülnek az erdőgazdasági üzemek, holott az államnak éppen az erdők jelentik a legértékesebb vagyontörelét. Öngyilkos adópolitika volna, ha az állam a saját kezével fojtogatná önmagát.”
- „Nem kevésbé szükséges, hogy *okos árpolitikával* gondoskodjunk az erdők jövedelmezőségéről. Ha olyan árak érvényesülnek, amelyek a fatermékek előállítási költségét sem fedezik, akkor a fa ismét közhasználatra lesz. Természetes használatra mutatkozni kell, csak ezt azonnal fel kell használnunk, halaszthatatlan, életbevágó beruházások tetemes költségeinek a fedezésére. Beruházási politikát kell folytatni.”
- „Az erdőgazdaság-politika szervesen összefügg az *általános fa-gazdálkodás* alakulásával is. Minden hiba, ami a fafelhasználás területén mutatkozik, súlyos visszahatással van az erdőgazdálkodásra. Ezért *nem szabad a racionális fafelhasználás gondolatát elválasztani az erdőgazdaság-politikától* nemcsak a meglévő faanyagok célszerű és nemzetgazdaságilag indokolt szétosztására kell súlyt helyezni, hanem ezen túlmenően rendszeres vizsgálat tárgyává kell tenni a fa korszerű felhasználásának a lehetőségét, és bizonyos területeken a fa felhasználásának korlátozását. Ideje volna megtanulni végre, hogy a fa nem tüzelőanyag, hanem a legfontosabb ipari nyersanyagok egyike.”
- „Az önellátás érdekében át kell térni mihamarabb a *minőségi és értéktermelésre*. Erdőgazdálkodásunk az elmúlt 20 esztendő óta csakban átlagosan 16% műfát termelt ki. Ez a műfakihasználás még igen alacsony. Részből hozzá nem értés, részben a nemtörődomség kifejezője. Az idehaza ki nem termelt műfát drága pénzen, külföldön kellett megvásárolnunk. Elérkeztünk tehát oda, hogy az erdők szakszerűtlen kizsárolása ellen, és a magasabb műfakitermelési százalék biztosítása érdekében most már erdőgazdaság-politikai síkon vegyük fel a küzdelmet. Ezen túlmenően át kell térnünk a céltudatos értéktermelésre, vagyis *erdei termékeinket ne feldolgozatlan nyersanyagként értékesítsük, hanem belföldi munkával törekedjünk a bennük lévő értékek megsokszorozására*. A kitermelt fát minél nagyobb százalékban mechanikai és kémiai feldolgozás útján kell értékesíteni. Az így nyert kész vagy félkész faáru külföldi értékesítésével bőven fedezhetjük annak a famennyiségnek az értékét, amit a belföldi fagyasztás érdekében feltétlenül importálni kell. Pl.: ha tűzfánkából farostlemezeket gyártanánk, egy vagon farostlemez árából 6–8 vagon tűzfát hozhatunk

be a külföldi fapiacokról. Erdőgazdálkodásunk céltudatos értékmelés esetén ténylegesen abba a helyzetbe juthatna, hogy az ország fabehozatali szükségletét saját erejéből fedezhetné. Ennek az volna az előnye, hogy az erdőgazdasági termékek, iparcikkek exportjának ellenértéke kizárólag erdőgazdasági import céljaira legyen fordítható, vagyis külkereskedelmi téren önkompenzációra rendezkedhetnek be. Ilyen megoldásnak a jogosultságát erdővédelmi érdekek támaszthatják alá. Az önkompenzáció segítségével fokozatosan leszoríthatnánk a kitermelést a normális színvonalra, és megóvhatnánk élőfaállományunkat a pusztító túlhasználat veszedelmétől."

— A magyar munkaerőgazdálkodás szempontjából a módszeres erdőgazdasági terv kibontakozása ugyancsak mérhetetlen jelentőségű volna. Ha állandó foglalkoztatást tudunk teremteni megfelelő szociális színvonalon, akkor egyre növekvő mértékben jelentkezik majd a munkaerőkínálat az erdészeti üzemeknél. Állandó és szakképzett erdei munkásság toborzásával pedig számíthatunk azokra a falusi rétegekre, amelyek kirekedtek a földreformból.

Röviden felvázoltuk a követendő erdőgazdaságpolitikai irányelveket. Csak azokra a problémákra akartunk rámutatni, amelyeken a legsürgősebben segíteni kell, amíg véglegesen nem lesz késő. A

1991. Sorsfordító időköt élünk. A rendszerváltás, a napjainkban zajló politikai, gazdasági és társadalmi útkeresés az erdészeti társadalmat is érzékenyen érinti. Még nem tűnt fel olyan markáns vezéralak, aki nagy hozzáértéssel felmérné jelenlegi helyzetünket, biztos ítélettel meghatározná az új helyzet erdészeti politikáját és praktikus politikai érzékkel, egyéniségének tekintélyével, megingathatatlan állhatatossággal a kibontakozás és a fejlődés útjára igazítaná erdőgazdálkodásunkat. — Remélhető, hogy itt van köztünk az elhivatott ember, csak meg kell találnunk, és aztán egységesen mellé kell állnunk, hogy sikeresen küzdjön a számunkra legfontosabbért: erdeink jövőjéért. Addig azonban megkíséreljük egyes szakemberek, kisebb alkotó közösségek véleményeiből, elemzéseiből, javaslataiból, publikációiból összeállítani mindazt, amit az erdészeknek most tenniük szükséges. Hatalmas ismeretanyag gyűlt össze az elmúlt 45 esztendő alatt. Ezt kell átrostálnunk, hogy a hiteles elválják a hamistól, a pillanatnyi a maradandótól, a fontos a mellékestől, az érvek a közhelyektől, az egyéni ambíciók a társadalmiétól.

Mai helyzetünket úgy jellemezhetjük, hogy míg egyfelől adáz vitákat folytatunk egymással és másokkal, az erdészeti politikai alapelvek megfogalmazásában és fontos részei még ugyancsak képlékeny állapotban vannak, addig viszont már olvasható az erdőtörvény-tervezet legfrissebb változatának számszavú kiadása. Emlékezzünk arra, hogy 1989 májusában Főhatóságunk akkori vezetése „fű alatt” az Országgyűlés elé vitte az 1961. évi erdőtörvény módosításáról szóló törvényjavaslatát, amelynek egyetlen lényeges rendelkezése volt: „A gazdálkodó szervek, társadalmi szervezetek, az egyéb jogi személyek és magánszemélyek az erdő tulajdonát, vagy haszonbérletét korlátozás nélkül megszerezhetik, illetve a tulajdonukban levő erdő tulajdonjogot vagy használatát átruházhatják”. Ezt az elhamarkodott törvényjavaslatot az Országgyűlés elvetette. — Hasonló eset történt 1990 novemberében, az önálló képviselői indítványként beterjesztett vadgazdálkodási és vadászati törvénytervezettel, amely ugyancsak „fű alatt” került az Országgyűlés elé. Ezt a törvényterveze-

feladat olyan nagy, hogy ahhoz az egész magyar társadalom támogatása szükséges. Ezt kérjük és reméljük, hogy meg is szerezhetjük."

A MÁLLERD 11 erdőigazgatósága, 275 erdőgondnoksága, valamint fűrészüzemei kiválóan szervezték meg a nemzetháztartás, valamint a lakosság akkori viszonyai közötti lehetséges ellátását, megszüntették az illegális fakitermeléseket, fokozatosan korlátozták a fakereskedők vállalkozói termeléseit, a túlhasználat ellensúlyozására 2 millió m³ körüli szintre csökkent a fahasználat, 116.000 ha erdőfelújítást végeztek, évi átlagban 50%-kal több mesterséges erdő létesült, mint a háború előtt, a csemetekertek területe 635 ha-ról 1110 ha-ra növekedett. Közben megvalósult a fapari üzemek államosítása és a termelés beindítása is. (Madas A. 1978.)

Az erdészek számára békésnek tűnő biztos fejlődés azonban nem tartott sokáig. A megalakult pártállam 1949-ben megszüntette a MÁLLERD-et, Barlaít idő előtt nyugdíjazta. Barlai Ervin erdőgazdaság-politikai irányelvei azonban beépültek az egymás után következő tervtörvényekbe, és a folyamatosan megjelenő további minisztertanácsi és egyéb rendeletek: I. Hároméves Terv (1947. évi XVII. tc.), I. Ötéves Terv (1949. évi XXV. tc.), 1040/1954. M.T., 3009/1955. M.T., 3054/I.17. — 1956. Korm. hat. 1/1966. FM, PM. rend. stb. Gazdaságpolitikai irányelvei ma is élnek.

tet, amely egyoldalúan rendelkezett az erdőgazdálkodás létét jelentősen befolyásoló vadgazdálkodásról, az Országgyűlés ugyancsak elvetette. Ezek az intő jelek arra figyelmeztetik szaktársadalmunkat, hogy vessünk véget a parttalan vitáknak, fogalmazzuk meg közös bölcsességgel és egyetértéssel az új erdészeti politika világos és időtálló alapelveit, és az erdőtörvény-tervezet akkor vitassuk meg nyilvánosan, amikor még van értelme. Joggal vélhető, hogy a Főosztály mai vezetői a siker biztosabb reményében terjeszthetik az FM vezetői értekezletei elé életbevágóan fontos javaslataikat, ha maguk mögött érezhetik a szaktársadalom támogatását, mert igénybe vették a „társadalmi előkészítés” segítségét. Valamennyiünk érdekében éljenek vele, amíg nem késő.

Vizsgáljunk meg ezek után néhány erdészeti politikai kérdést.

Az erdők valóságos állapota felőli bizonyosság Be-dőt, Kaánt és Barlaít egyaránt izgatta, de mindhárman elfogadtak az élőfakészletre, a hektáronkénti fatömegre, a növedékre, az erdők eredetére és elegyarányára, valamint a korosztály megoszlásra, az akkori körülményeknek megfelelő pontossággal megállapított számértékeket, amelyek nélkül nem lehet sem a folyó gazdálkodást irányítani, sem a jövőt megalapozó intézkedéseket megtenni. — Nos mi, a mai információbőségben különböző vélemények között tévelygünk, pedig valamilyen mégis csak egyetértésre kell jutnunk. Fogadjuk el az erdőrendezésben legjártaabb, leghitelesebb szakembereink idevágó megállapításait és az erdőrendező-ség adatait.

Sali Emil korrektil levezte, hogy mind Kaán, mind Barlai alábecsülte az akkori erdők élőfakészletét. Megállapította, hogy az élőfakészlet az 50-es évek első felében számba vett, mintegy 125–130 millió m³-ról 1980-ra 253 millió m³-re növekedett. A növekményben 6%-os mértékben játszik közre az, hogy 1971-től új fatermési táblákat használunk, a 94% tehát érdemi jellegű. Az élőfakészlet növekedésének legfőbb okai: az erdőterület jelentős gyarapodása, amely kezdetben lassan, majd egyre gyorsuló mértékben (1979-ben 53%-

ban) növeli az élőkészletet; jelentősen nőtt a faállomány átlagkora, amelynek viszont egyre csökkenő hatása van a növekményre (1979-ben 44%-ban). Az erdők növedéke eléri a 10 millió m³-t.

Halász Aladár 1988-ra az alábbi adatokat rögzíti: az élőkészlet 281,9 millió m³, a fajlagos élőkészlet 184,7 m³/ha, a bruttó fakitermelés összesen 7,96 millió m³, amelyből véghasználat 70,3%, gyérités 21,7%, tisztítás 4,5%, egészségügyi termelés 3,5%.

Aki nem fogadja el ezeket a számokat, az bizonyára nagy szolgálatot tesz a magyar erdőgazdálkodásnak akkor, ha pontosabb és hitelesebb adatokkal finomítja azokat.

Az állami erdőgazdaságok helyzetének megítéléséhez vegyük alapul *Halász Aladár 1990-ben írt tanulmányát*, amelyhez a szakközönség megint csak szamizdat kiadásban juthat hozzá.

Halász A. a tőle megszokott hitelességgel írja le azt a folyamatot, amely a mai helyzet kialakulásához vezetett. Fontosabb megállapításai: „Az 1988. évi adatok szerint a MÉM felügyeleté alá tartozó állami erdőgazdaságok mintegy 5 millió m³ bruttó fatömeget termeltek ki, s az általuk termelt faválasztékokból zavartalan ellátást biztosítottak. Nettó árbevételük 20,2 milliárd Ft (ebből 8,9 milliárd Ft a fafeldolgozás nettó árbevétele — 44,5%), mérleg szerinti pénzügyi eredményük a nettó árbevétel 10%-a, azaz 2,1 milliárd Ft, költségvetési kapcsolataik pozitív egyenlege 2,7 milliárd Ft volt.

Külcapcsolatait tekintve: dollár elszámolású nettó export-árbevételük 5,5 milliárd Ft, az összes árbevétel 27,3%-a, exportjuk dollárkitermelése 34,5 Ft volt. — Ezen eredmények alapján az állami erdőgazdaságokat és az erdőgazdálkodást sikerágazatnak szokták minősíteni. Hamis és félrevezető azonban az olyan értékelés, mely a 15–130 éves átfutási idővel dolgozó erdőgazdálkodás eredményességét kizárólag az éves eredmények alapján, a gazdálkodás hosszú távú hatásainak a vizsgálata nélkül minősíti. Reális képet csak a hosszabb időszak tényszámainak az üzemtervi lehetőségekkel való egybevetése adhat. Ennek megfelelően az erdőrendezőiségek és a felügyelőiségek 1972 óta azonos rendszerben felépített adatai alapján a MÉM állami erdőgazdaságok és összehasonlításként a termelőszövetkezetek utolsó 17 év erdőgazdálkodásáról tényszerű megállapítások alapján az alábbi következtetéseket lehet levonni:

— *Az összes fakitermelés alakulása* alapján a távolabbi jövőre is kiható mennyiségi túlhasználatról országos viszonylatban sem az állami erdőgazdaságoknál, sem a termelőszövetkezeteknél nem lehet beszélni. Ezt az üzemtervek szerint kitermelhető fatömeg folyamatos növekedése és az aktualizált üzemtervi adatok szerint az élőkészlet növekedése is alátámasztja.

— A helyzet gazdálkodónkénti megítélése mélyebb számszerű elemzést igényel, de az erdőfelügyelőiségek szöveges beszámolóit e tekintetben bizonyos támpontot adnak. Ezek az 1980-as évek második felében egyes erdőgazdaságoknál már az összes fakitermelési lehetőség évek óta tartó nagymértékű túlteljesítéséről számoltak be. Így pl. a Somogyi EFAG-nál 1986-ban 21%-os, a Kiskunsági EFAG-nál 27%-os, a Felsőtisza EFAG-

nál 18%-os túlteljesítést jeleztek. Ennek alapján ezeknél a gazdaságoknál a jövőre is kiható mennyiségi túlhasználatot lehet feltételezni. Az a tény azonban, hogy a teljes területtel kitermelt véghasználatok üzemtervi és ténylegesen kitermelt fatömegének összehasonlítása céljából végzett 1986. évi felmérés szerint az állami erdőgazdaságoknál az erdőrészteltek tényleges fatömege országos viszonylatban 6,9%-kal, a nagymértékű túlhasználatot terhelte erdőgazdaságoknál is 7,1–11,5%-kal nagyobb volt, mint az üzemtervi fatömeg, arra enged következtetni, hogy a mennyiségi túlhasználat egy része ezeknél az erdőgazdaságoknál is az üzemtervi alábecslés következménye.

A véghasználatok hektáronkénti fatömegének az üzemtervi lehetőséget számottevően és folyamatosan meghaladó mértéke az állami erdőgazdaságoknál országos viszonylatban — nagy valószínűséggel — minőségi túlhasználatra, a termeléseknek a jobb minőségű állományokba történő elhagyására, s így az erdővagyon fokozatos minőségromlására utal.

Az erdőfelügyelőiségek szöveges beszámolóit szerint ennek szórványos jelei már az 1970-es években mutatkoztak. Az 1980-as évek beszámolóit szerint pedig ez a tendencia — főleg a kedvezőtlen adottságú erdőgazdaságoknál — már meglehetősen általánossá vált. Az 1985. és 1986. évi beszámolók már a jó minőségű állományokban évek óta folyó túlhasználatról számolnak be. Megjegyzik azonban, hogy az állományok „jó, közepes és gyenge” minőség szerinti besorolásának a régi és az új üzemtervekben alkalmazott változása e tekintetben az összehasonlítást némileg zavarja. Ez azonban — különösen egyes erdőgazdaságok esetében — a minőségi túlhasználat valószínűségét nem teszi kérdésessé.

— *A gyéritések* esetében az üzemtervi előírásnál kisebb területen lényegesen nagyobb a fatömeg, vagyis az üzemtervi előírást lényegesen meghaladó hektáronkénti fatömeg kitermelése feltehetően azzal függ össze, hogy az erdőgazdaságok (és a termelőszövetkezetek is) a régi üzemtervekben még a régi szemléletben előírt kétszeri beavatkozás helyett — gazdaságossági megfontolásból is — egyszeri intenzívebb gyéritést végeztek. Erre utal az a tény is, hogy a hektáronkénti fatömegben mutatkozó túlteljesítés mértéke az üzemtervi lehetőség hektáronkénti fatömegének növekedésével nagyjából azonos ütemben csökkent, mivel az üzemtervi előírások közelítettek a gazdaságossági követelményekhez. Ennek alapján az 1970-es években még az erdőfelügyelőiségek is indokoltnak minősítették a gyéritések fatömeg-túlteljesítését. Az 1980-as években azonban már a növedékfokozó gyéritésekkel kapcsolatban is több erdőgazdaságnál minőségi túlhasználatot jeleztek. Ezt azonban a modelltablák ismerete alapján — valószínűleg — legfeljebb elszórt egyedi jelenségnek lehet tekinteni, miután a jelenleg alkalmazott modelltablák, s ezek alapján az üzemtervek is — ismereteim szerint — még sok esetben gyenge termőhelyen is, ahol annak gazdasági megfontolás alapján nincs értelme, többszöri beavatkozást írnak elő. Így érthető és indokolt, hogy az erdőgazdaságok ezeket elhagyják, vagy koncentráltabban végzik el.

Erdőfelújítás

Az erdőfelújítás terén — az erdőfelügyelőségek adatközlései alapján — az állami erdőgazdaságoknál jóval kedvezőbb a helyzet, mint a termelőszövetkezeteknél:

— A tenyészeti év végén *folyamatban lévő összes felújítási kötelezettség* 1972-től 1988-ig az erdőgazdaságoknál — a véghasználati terület 4,6%-os csökkenése mellett — 1,7%-kal, a termelőszövetkezeteknél pedig — a véghasználati terület 73,8%-os növekedése mellett — 82%-kal nőtt.

— Az erdőgazdaságok 17 év alatt a keletkezett összes vágásfelújítási kötelezettséget meghaladó, a termelőszövetkezetek pedig annál 6,6%-kal kevesebb el-ső kivitelű erdőfelújítást végeztek.

— Az üres vágásterület az erdőgazdaságoknál 1988.

szepember 30-ig az 1972. évinek 56,6%-ára csökkent, a szövetkezeteknél viszont ahhoz képest 20,8%-kal nőtt. Így 1987/88. tenyészeti év végén az üres vágásterület az erdőgazdaságoknál a folyamatban lévő összes felújítási kötelezettségnek csak mintegy 9%-a, a termelőszövetkezeteknél annak 20%-a volt.

— Az erdőgazdaságok 17 év alatt az időszak folyamán keletkezett összes felújítási kötelezettségnek 4,2%-kal, a szövetkezetek 27,1%-kal kevesebb befejezett erdőfelújítást adtak át. Így az időszak végén a folyamatban lévő összes felújítási kötelezettség az erdőgazdaságok esetében a befejezett felújítások évi átlagának hétszerese, a termelőszövetkezeteknél annak közel tízszerese volt.

— A mesterséges felújítások esetében az erdőgazdaságok évi átlagban az első kivitel mintegy 89%-ának, a termelőszövetkezetek pedig csak kb. 65%-ának megfelelő befejezett erdőfelújítást adtak át.

— A felújítások eredet szerinti összetételében a mag eredetű felújítások aránya — mind az erdőgazdaságoknál, mind a termelőszövetkezeteknél és mind az első

kivitelű, mind a befejezett felújításokban — csökkent, a sarjeredetű felújítások aránya viszont nőtt. Ez utóbbiak területe az erdőgazdaságoknál az 1986–88. évek átlagában — az 1972–75. évek átlagához képest — kb. kétszeresére, a termelőszövetkezeteknél pedig közel háromszorosára nőtt. Az erdőgazdaságoknál a sarjról történő befejezett felújítás lényegesen nagyobb mértékben nőtt, mint az összes felújítás.

— Az állományoknak a felújítás révén történő minőségjavítása, a rontott erdők, illetve a gyenge minőségű sarjerdők és a termőhelynek nem megfelelő fajajú állományoknak nagyobb hozamú szálerdőkke történő átalakítása (szerkezetátalakítás) — az erre vonatkozó ösztönzés 1976. évi bevezetését követően — 1978-ig országos viszonylatban összesen mintegy 4 ezer hektárról 4,4 ezer hektárra nőtt. Ezt követően azonban az

1980-as években számottevően visszaesett és 1983-ban már csak mintegy 1700 hektár volt.

— A felújítások fajaj-összetételét tekintve — az erdőfelügyelőségek beszámolóinak alapján — a legfontosabb megállapítás az, hogy a második világháború óta telepített nyárasokat, főleg a termelőszövetkezetek és állami gazdaságok cellulóznyárasainak jelentős részét nem megfelelő termőhelyre telepítették, ezért azokat az üzemtervben előírt vágáskorrig nem lehet fenntartani (a fakitermelés üzemtervi előírásainak jelentős túlteljesítése ebben a fajában erre vezethető vissza), s emiatt a kitermelt nyárasokat nem nyárral, hanem más fajával újítják fel. A kitermelt nyárasoknak más fajával történő felújítása miatt a jövőben kitermelhető nyár fatömeg várhatóan számottevően visszaesik.

E tényszerű megállapítások alapján levonható következtetés, hogy amellett, hogy a felújítások terén az állami erdőgazdaságoknál minden tekintetben jóval kedvezőbb a helyzet, mint a termelőszövetkezeteknél, a felújítások befejezése mind az erdőgazdaságoknál, mind a termelőszövetkezeteknél indokolatlanul elhúzódik. A szövetkezeteknél mind a felújítások megkezdése, mind azok befejezése terén rendkívül nagy, a jövőt is veszélyeztető a lemaradás. Emiatt 1986-ban több gazdálkodónál már a véghasználatok korlátozását kellett elrendelni.

A problémákat előidéző okok

A fakitermelés és az erdőfelújítás terén feltárt problémák alapvetően a következő öt tényezőre vezethetők vissza:

- a tervszerűség fogalmának tisztázatlanságára,
- a túltartott vadállományra,
- a hosszú távú társadalmi érdekek ellen ható éves anyagi érdekeltségre, és egyesek szerint;

— a vetikális integrációra, a faipar fejlesztésére,
 — az erdővagyon-gazdálkodásra, a privatizációra és az átszervezésre vezethetők vissza.

Vizsgáljuk meg tüzetesen az öt tényezőt.

1. Az üzemterv szerinti gazdálkodásnak három feltétele van: a megbízható üzemterv, annak végrehajtására felkészült tisztességes gazdálkodó és a gazdálkodást ellenőrző független erdőfelügyelet.

„A gazdálkodás minősítését megnehezíti, a gazdálkodási hibák kiküszöbölését és ismétlődésük megelőzését pedig — elsősorban a fakitermelésben — lehetetlenné teszi az a tény, hogy az üzemterv szerinti gazdálkodás követelménye nincs konkretizálva.

A terv szerinti gazdálkodás követelménye kétségtelenül nem jelentheti azt, hogy az üzemtervek előírásaitól való minden eltérés szabálytalanságnak minősüljön. El kell ismerni annak az — már az új irányítási rendszerre való áttérés előkészítése során élesen felvetődött — igénynek a jogosságát, hogy a piaci helyzethez, a természeti adottságokhoz (pl. a bőséges vagy hiányzó makkterméshez) való alkalmazkodás és a gazdasági követelmények ésszerű érvényesítésének lehetőségét meg kell adni a gazdálkodóknak. Ma sem tisztázott azonban, hogy a felsorolt esetekben az üzemtervek előírásaitól való milyen mértékű és milyen jellegű eltérés (vágáscsere, túlteljesítés stb.), milyen feltételek mellett engedhető meg a terv szerinti gazdálkodásra vonatkozó általános követelmény megsértése nélkül.” (Halász A.)

Érdemes szót ejteni a *különleges rendeltetésű* erdők-ről, amely kategóriába tartoznak azok az állományok, amelyeknek elsődleges rendeltetése közérdekű, közcélú, közhasznú, közjóléti célokat szolgál. Ilyenek: természetvédelmi, tájvédelmi, talajvédelmi, mezővédő, településvédelmi, vízvédelmi, üdülő, park, tanulmányi erdő, erdőrezervátumok. A különleges rendeltetésű erdők területe 1985-ben 319 ha volt, az összterület 18,4%-a. Az üzemtervek megújítása során az idős állományok növekvő arányban kerülnek ebbe a csoportba, és ezúton lehetővé válik a véghasználatra való besorolásuknak bizonyos fokú elodázása. *Cornides György* precízen levezeti és értékeli a változásokat és megállapítja, hogy „az ebbe a csoportba tartozó erdők aránya 1986-ban a 90 évnél idősebb állományokban 42,2%, a 100 évnél idősebb állományokban pedig 52,1%. Ezek a számok a minőség szerinti összetételt tekintve azt jelentik, hogy az összes 90 év feletti különleges rendeltetésű faállomány fajlagos térfogata 1986-ban mindössze 57,9%-a volt az ugyanazon korosztályú gazdasági erdőkének. Ennek következtében egyre növekvő mértékben halmozódnak fel a gyengébb minőségű, lábön álló faállományok, aminek hátrányos következményeivel számolni kell. Az utóbbi időben az erdőtervek megújításakor helyenként értékes, jó faállományok vágáskorát is felemelik, nagyobb átmérők elérése céljából”.

— Vélhetően ezekből az állományokból származó vastag méretű faanyag csak csökkent minőségben kerül vissza a gazdaság vérkeringésébe. Nagyjából arra a kérdésre is választ találhatunk ebből a tényből, hogy miért tűnik el előlünk az igazi méretes faanyag egy része, holott a statisztika szerint az idősebb korosztályok összterülete nőtt az utóbbi egy-két évtizedben.

A továbbiakban ismét Halász A. kéziratából idézünk: „A 2/1976. MÉM-PM-ÁH sz., majd — főleg — a 16/1985. MÉM-PM-ÁH sz. együttes rendelet a korábbi jogszabályi rendezés hézagait az erdőművelés vonatkozásában indirekt módon, szankciók formájában jórészt pótolta. Öröndetes módon kiktatta pl. a sarjeredetű felújítások teljes tiltására vonatkozó korábbi, elavult szakmai követelményt, s az előhasználatok vonatkozásában is megteremtette ezek kiiktatásának feltételét. Így ezeket direkt szabályozás formájában az új erdőtörvény és a Vhr. alapjául is el lehet fogadni.

Az előhasználatok tekintetében azonban a 16/1985. MÉM-PM-ÁH sz. — egyébként minőségi fejlődést jelentő — együttes rendeletet sem lehet teljes megoldásnak tekinteni. Ez a rendelet a gyéritésekre és tisztításokra vonatkozó tervszerűségi követelményt kétségtelenül — a modelltablákat téve annak bázisává — egyértelműen meghatározta. A modelltablák azonban — bár a korábbi sematikus szemlélettel ellentétben a termőhely szerint differenciált erdőnevelési szemlélet érvényesítésével kétségtelenül jelentős fejlődést eredményeztek — a korszerű gazdasági követelményeknek jelenleg még nem teljesen felelnek meg. Több esetben gyenge termőhelyeken is, ahol a beavatkozás költsége nyilvánvalóan sohasem térül meg, még mindig indokolatlanul sok beavatkozást és rövid visszatérési időt írnak elő. Ezért ezek korszerűsítésére szorulnak. A tervszerűség követelményének a rendeletben előírt meghatározása csak így lesz teljes értékűnek tekinthető.

A fakitermelés, illetve a véghasználat vonatkozásában a terv szerinti gazdálkodás követelménye jelenleg jóformán teljes egészében tisztázatlan. Ez az oka annak, hogy a valószínűsíthető és évek óta tartó minőségi túlhasználatnak nem lehet elejét venni, s ez az oka annak is, hogy a sajtó (Világgazdaság, 1988. január 7.) az 1986–87. évi KNEB vizsgálat adataira támaszkodóan az állapítást, mely szerint „Az erdőgazdálkodás alapvető jellemzője... a tervszerűtlenség” nehéz megcáfolni. Ezért ezt a jogszabályi hézagot minden gazdálkodói csoportra kiterjedően minél előbb egységesen szabályozni kell.”

Azt tudnunk kell, hogy *a gyakorlat nem kérdőjelezheti meg az üzemterv jóságát anélkül, hogy saját magát is el ne ítélje!* Az üzemtervezők első lépésétől — az „előzetes jegyzőkönyv” körültekintő felvételétől kezdve, a tervekészítés egész ideje alatt az erdőrendező és az erdőgazdálkodó legszorosabb együttműködése biztosíthatja a megbízható üzemterv elkészítését, amelynek során rendkívül nagyra kell értékelni a jó kerületvezető erdész közreműködését, de itt kell megjelennie az erdőfelügyelőnek is, hogy a tő mellett mindhárom érdekelt ugyanúgy értelmezze, ellenőrizze és hajtsa végre közösen megalapozott középtávú tervüket.

Vizsgáljuk meg példaként az üzemterv szerinti gazdálkodás lehetőségét abban az esetben, ha az üzemterv *magról történő természetes felújítást ír elő*. — A természetes felújítás annak ellenére, hogy másfél évszázados szakirodalma van, hogy minden erdőtörvény előírása között szerepel, hogy az időszerűbbnek látszik, mint valaha, mégis az erdőfelújításainknak alig több, mint 10%-át képviseli.

Kaán Károly a természetes felújításról a következőket írja: „Csak az, aki ismeri az erdő életét, csak az, aki tisztában van egy erdőállomány szerkezetével, akinek gyakorlati tapasztalatai vannak a talajnemek, az égtáj felé hajlás, a fafajok stb. különféle igényeivel és természetével, s aki a különféle elváltozásoktól előfordulható sajátos igényeket és eredményeket saját tapasztalatai révén ismerte meg, szerintem az hivatott elsősorban és tulajdonképpen arra, hogy ezekben a kérdésekben iránymutató állást foglalhasson.” — Nagyön valószínűnek látszik, hogy egy — a természetes erdőgazdálkodást tárgyaló — ülészak vitája egyszerre elhalkulna, ha csak azok szólalnának meg, akik az idézett feltételnek megfelelnek.

A természetes felújítás a legbelterjesebb erdőgazdálkodási mód. Ha ezen a skálán 1-nek értékeljük a sarjerdőgazdálkodást, akkor a tarvágásos, mesterséges felújításos gazdálkodás 4, a természetes felújítással dolgozó erdőgazdálkodás pedig 7. Önmagában már ez a tény is megrostálja a gazdálkodó kedvet.

Amíg a mesterséges felújításra használható sablonok vannak és aránylag pontosan meghatározható a vége, addig a természetes felújítás kiszámíthatatlan fordulatokban gazdag, és létrejöttének egy biológiai ritmusa van, amely nem alkalmazkodik a naptárhoz. Tehát türelmesnek és kitartóan bizakodónak kell lenni akkor, amikor a világ egyre gyorsabban lüktet.

A természetes felújítás alapja a jól feltárt erdő, de az évtizedekig tartó munkáit sem lehet az „utcáról behívott” munkaerővel elvégezni, ahhoz olyan szakmunkás-állomány kell, amelyik az irányító döntéstől a kíméletes közelítésen át szinte a tenyerén hordja a fát a hozamterület széléig, olyan emberek kellene ide, akik valóságosan együtt „lélegeznek” az erdővel. Ha még hozzávesszük mindehhez, hogy a természetes felújítás egységárai azonosak a mesterséges felújítás egységáráival, holott belterjessége miatt lényegesen nagyobb egységár-többlettel kellene honorálni, akkor ne csodálkozunk álszent módon azon, hogy a magról történő természetes felújítás aránya az 1976. évi 17%-ról 1985-ig 10%-ra csökkent, a mesterséges felújítás ugyanezen idő alatt 64%-ról 56%-ra, és a sarjjal történő erdőfelújítás 19%-ról 34%-ra nőtt az üzemtervi előírások ellenére.

Az üzemterv szerinti előírás harmadik feltétele a *független erdőfelügyelet.*

Az erdőfelügyelőség körüli vita legnagyobb hévvel akörül folyik, hogy hová tartozzék. Fontosabbnak látszik azonban először körültekintően és egyértelműen meghatározni az erdőfelügyelőség jogosítványait.

Idézzük ismét *Kaán Károlyt:* „Meg kell reformálnunk... az erdőszolgálat szervezését is. Olyan organizációt kell adnunk az erdőszolgálatnak, amely egységes, egyszerű, de emellett megvan benne minden biztosíték a törvényes előírások sikeres végrehajtásához és az eredményes működéshez... Az a rendszer, amely a törvény végrehajtásának ellenőrzésére külön szervezetet létesített az erdőfelügyelőségben, de a törvény végrehajtását a vármegyei közigazgatási bizottságokra bízta... a mai viszonyok között nem maradhat érvényben...”

Ha már egységes állásfoglalás alakult ki arról, hogy az erdőt érintő minden igazgatási kérdésben *az erdőfelügyelőség legyen az 1. fokú államigazgatási hatóság,* akkor érdemes körülnézni, melyik főhatóság ad nagyobb garanciát az erdőfelügyelőség országos vezetőjének államtitkár-helyettesi rangjára és jogosítványaira, az erdőfelügyelők anyagi és erkölcsi függetlenségét biztosító javadalmazására és ezenkívül biztosítja — az erdőszolgálati szakma kettéválása nélkül — a közös munkát, a tartalmas erdőgazdálkodás megvalósításában.

Ide tartozónak tűnik *„a rablógazdálkodás”* harsogó kifejezése körüli vita, mert hisz a mai helyzetünk felméréséhez szükséges tisztán látnunk ebben a kérdésben is. A rablógazdálkodás kifejezés önmagában nem érv, hanem ma már egy közhellyé csépell gyűjtőnév. Ha az erdőgazdálkodás valamennyi elkövetett hibáját ebbe a zsákba gyömöszöljük bele, sőt az erdő nem mérhető értékeivel való gazdálkodás mércéjéül is használjuk, akkor egyszerűen kezelhetetlenné válik ez a fogalom. Maga a kérdés felvetése, hogy: *„rablógazdálkodás folyik-e a magyar erdőkben”, félrevezető és igazságtalan.* Félrevezető, mivel erre csak azt lehet válaszolni, hogy „igen”, mert a világ melyik zugában mondható, hogy itt nem történik rablás? Igaztalan pedig azért, mert az erdőért becsületesen dolgozó szakemberek nagy többségét hamisan vádolja. A kérdést tehát csak így lehet korrektül feltenni, hol folyik rablógazdálkodás (melyik erdőrezszen, vagy ha általánosabb a jelenség, melyik erdőgazdaságban), ki a rabló, vannak-e cinkostársai, és ami fontos, mit raboltak el (fát az élőfakészletből, nem újították fel a vágásterületeket, szétromboltak egy ökoszisztémát stb.). Persze a különböző szakmák árnyaltabban fejezik ki az ebbe a körbe tartozó cselekedeteket, a pénzvilágban, ha a pénztáros a kasszából jogtalanul pénzt tulajdonít el, akkor sikkaszt, lehet a vagyont hűtlenül kezelni stb. Ne hagyjuk, hogy egyéni ambíciókból sommás ítélettel az egész magyar szaktársadalmat időről-időre megrágalmazzák, mert ennek olyan következménye lehet, mint ami a Magyar Köztársaság kormánya alkotta „nemzeti megújulás programjában” megjelent: „... az erdőkben folyó rablógazdálkodás kizárásával gondoskodunk az erdők védelméről”.

2. A problémákat előidéző okok közé tartozik a *túltartott vadállomány.* Remélhető, hogy az érdekeltek (érdekelt mindenki, akinek valamiféle kapcsolata van az erdővel) nagyobbik része egyetért azzal, miszerint az erdő a természeti tényezőktől függő életközösség, gazdasági erdőforrás, a természeti környezet nélkülözhetetlen része és folyamatosan fenn kell maradnia. Az viszont tény, hogy *az erdő Földünk egyik legmagasabb szervezetszintű élőrendszere* (ökoszisztémája), amelynek négy alapösszetevője van:

1. *az abiotikus környezet,* amelyet különböző ökológiai tényezők, mint a levegő, víz, talaj összhatása határoz meg,

2. *a producensek* (termelők) körébe tartoznak — ez esetben — a kloroplasztioszkzal bíró zöld növények (fák, cserjék, lágyszárúak). Ezek a producensek kiindulópontjai a táplálkozási láncnak: *minden élő szervezet létezése (beleértve az embert is) a producensek életképességétől függ!*

3. *A harmadik komponens a fogyasztók* (konzumenek) csoportja, amelyek tagjai többek között a *növényevő állatok* (herbivóra), amelyek a zöld növényekben felhalmozódott keményítőt, cukrot, cellulózt, zsírokat és növényi fehérjéket felhasználják, lebontják és más táplálkozásbiológiai állatok számára hozzáférhetővé teszik a növények potenciális energiakészletét. A fogyasztók csúcsát a húsevők alkotják (ragadozó emlősök, ragadozó madarak), amelyek a növényevőket, illetve egymást fogyasztják. A táplálék energiának ezt a menetét táplálékláncnak nevezzük. *Egy adott ökoszisztéma csak meghatározott mennyiségű fogyasztót képes eltartani, mivel egy adott produkció következtében a táplálék korlátozott.*

4. *A negyedik alapkompone ns a lebontók* (mikrokonzumen s, bioreductor, bioreducens, mineralizáló stb.) csoportja, ahová különböző mikroorganizmusok, baktériumok, gombák tartoznak. Az indirekt konzumenek és a mikrokonzumenek igen fontos szerepet játszanak a természetes ökoszisztémák életében, a feladatuk, hogy az elhalt szerves anyagot újra bekapcsolják a táplálék forgalomba.

Az erdő ökoszisztéma struktúráját a lombkorona-, cserje-, gye p- és mohaszint, valamint a talaj különböző rétegei határozzák meg. A hazai tölgyeseink lombkorona-szintjében primer fogyasztó pl. a nagy téli araszoló, a cserje- és a gypszintben pedig az őz, a szarvas, a vaddisznó, a muflon; a különböző lebontók, gombák, baktériumok a talaj felső szintjében élnek.

A mi éghajlati viszonyaink között zárótársulás (klimax) az az erdő, amely a klimatikus viszonyokkal egyensúlyban van, stabil és relatív állandó, az önszabályozó dinamikus egyensúlyt fenntartó élőrendszer. — *A vadállomány a természetes ökoszisztéma szerves része, s mint ilyen, része a nemzet alapvagyonának.*

Az erdei ökoszisztémában tehát a szarvas, az őz, a vaddisznó a primér fogyasztók körébe tartoznak, *a táplálékláncban játszott évezredes szerepük azonban megváltozott, mert a ragadozó emlősöket* (hiúz, farkas, medve, vadmacska), amelyek a növényevő állatok egyensúlyban tartását az ökoszisztémán belül biztosították, *az ember kipusztította.* Ezzel megbillent az életközösség kiegyensúlyozott működése. Az erdők jövőjéért felelősséget érző és vállaló embernek nincs más választása, minthogy *átvegye a kiirtott ragadozók szerepét.* Mindezek ismeretében *a nagyvadgazdálkodásnak elsődleges célja nem lehet más, mint a természetvédelem* (mostmár pontosabban meghatározott) *érdekeit szolgálva az erdei ökoszisztéma korlátain belül tartsa fenn a szarvas, az őz, a vaddisznó, a muflon stb. populációit, hogy az életközösség egyensúlyi helyzete tartamosan létezhesen. Szükséges kimondani azt az elvet, hogy a vad azé, akié az élőhely, mert csak így biztosítható ama természeti törvénynek a betartása, hogy a vad és élőhelye egyetlen élő egységet alkot.*

Az erdészeti tudományokat oktató egyetemünkön és szakiskoláinkban együtt tanulják a hallgatók az erdőművelést, a növénytant, az állattant, a biológia, a kémia, a vadgazdálkodás, az erdővédelem, a fahasználat stb. ismereteit. Ezen tudományok együttese teszi alkalmasárárra az erdészszakembert, hogy az erdőben folyó

valamennyi munkát egymással való összefüggésében és hatásában érzékelje és erre való tekintettel végezze. Ezért indokolt az az igény, hogy *az erdőben folyó vadgazdálkodást csak az erdészeti tudományokban jártas szakember* végezhesse az erdőgazdálkodás keretein belül.

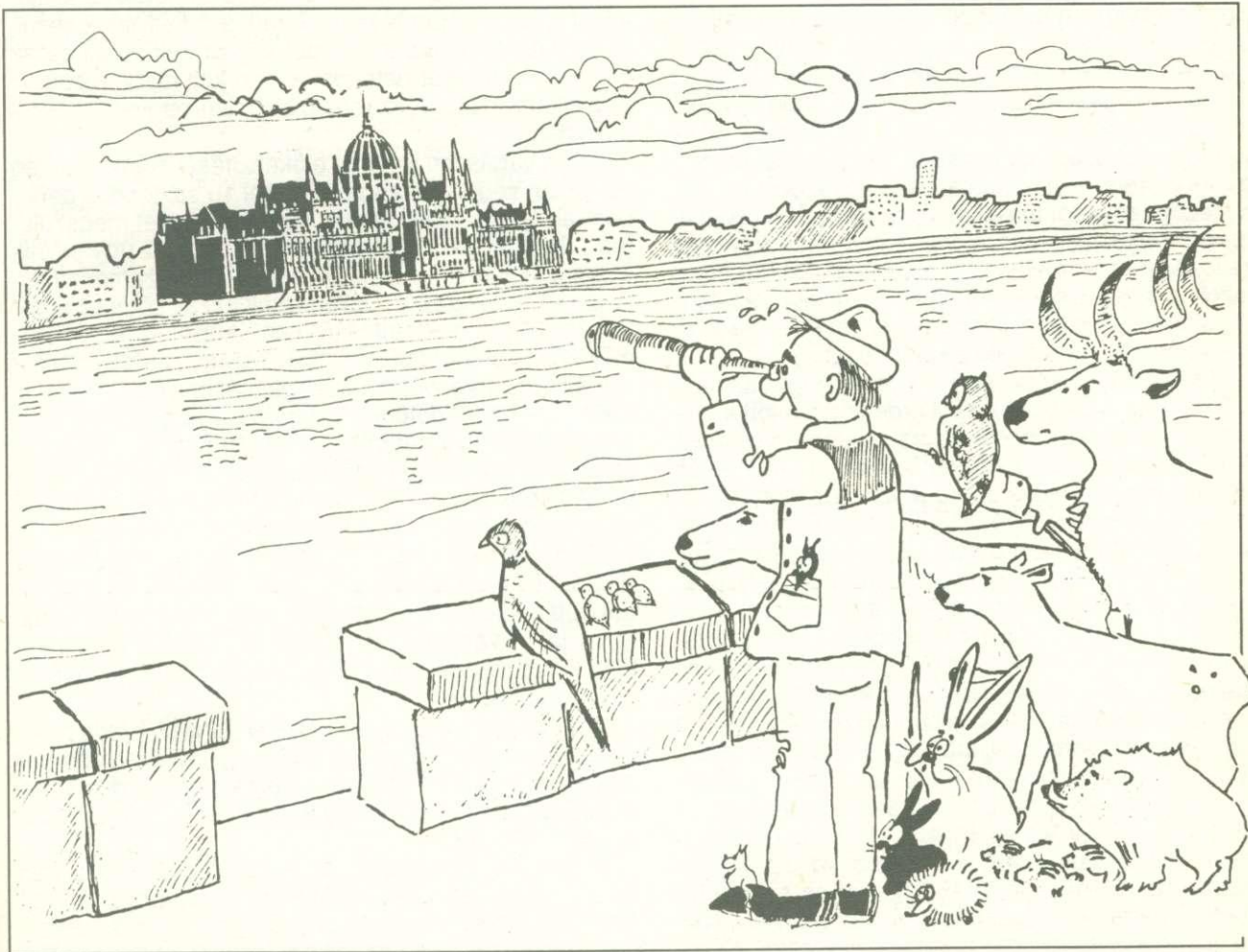
Vadászatnak nevezzük azt a műveletet, *amikor az ember elejti a vadat.* Ezt két okból teheti: vagy azért, hogy mint az ősi élelemszerzésből a mai időkben sportvadászattá alakult — felüdülését, kikapcsolódását, szenvedélynek kielégítését szolgáló — hobbijának hódoljon, vagy azért, hogy a vadgazdálkodás szolgáltatásban munkálkodjék. A vad az elejtése pillanatában áruvá válik és ettől kezdve a kereskedelem szabályainak kell érvényesülnie.

A társadalom oldaláról jogosan követelhető, hogy minden állampolgárnak egyenlő esélye legyen a vadászati jog megszerzéséhez és a megszerzett jogok gyakorlásához. — A társadalom hosszú távú érdekeinek érvényesítése és a személyi biztonság érdekében viszont az államnak a jogok gyakorlását megfelelő feltételekhez (életkorhoz, a mainál sokkal szigorúbb, de csak a vadra, természetvédelemre és vadászatra kiterjedő — a vadgazdálkodást magába nem foglaló vadászvizsgálóhoz, büntetlen előlethez, fegyvertartási engedélyhez) kell kötnie.

Céltalan arról vitatkozni, hogy ki ért jobban a nagyvadgazdálkodáshoz az erdész-e vagy a vadásztársaságnak az a tagja, aki ott ezzel foglalkozik, a hivatásos vadász. *A vad mennyiségét és minőségét ugyanis döntő mértékben a producenseknek — a mi esetünkben a fás és lágyszárú növényeknek — a potenciális energiakészlete határozza meg.* Ezt a megállapítást aligha lehet vitatni. Tehát a vadgazdálkodó elsőrendű feladata a producensek legkedvezőbb állapotban való tartamos fenntartása. *Ez az erdőművelésnek is a legfőbb feladata.* „El kell felejtenünk a *takarmányozással eltartható nagyvad fogalmát* (Heltay I. főoszt.vez. FM Vadászati és Halászati Önálló Osztály, 1991.)”. A második teendője a nagyvadgazdálkodásnak az, hogy a konzumenek populációit (szarvas, őz, vaddisznó, muflon) az ökoszisztéma *„tartamos teherbíró képességének”* megfelelő nagyságban tartsa. — A kérdés most az, hogy mekkora vadállományt tudnak eltartani az adott ökoszisztéma-producensei, azaz mennyi szarvast, őzet, vaddisznót, stb. Az ekörül kialakult vita teljesen meddőnek bizonyult, mert eddig a meglévő vadállomány darabszámát akartuk megállapítani. E feladat megoldása eleve kilátástalan, különösen akkor, ha a különböző érdekelt-ségű szakértők adatainak egybevetéséből kívánjuk a valóságot megközelítő számadatokat meghatározni. Ezt valamennyien tudják azok, akik ilyennel már évtizedek óta foglalkoznak. Az igazi megoldást az évezredes orvosi gyakorlatból kell vennünk: az orvos megvizsgálja a beteget, és a láttelek alapján megállapítja a betegség okát, majd az orvoslás módját előírja. Az eljárás tehát a következő: *meg kell vizsgálnia a szakértőnek az erdők állapotát és a láttelek alapján meg kell határoznia a vadkár minőségét, a kárt okozó vadat, és elő kell írnia az állományapasztás mértékét.* Ezt a vizsgálatot olyan időközönként kell elvégeznie, míg az ökosziszté-

ma egyensúly állapota helyre nem áll. Amennyiben az erdő/vadgazdálkodó nem hajtja végre a kiadott rendelkezést, úgy az illetékes elrendelheti — *a büntetésen kívül* — *a hivatalból való vadászatot is*. Ezt a jogosítványt az erdőfelügyelőségnek kell megadni. — Ma Ausztria több tartományában ily módon állapítják meg a szükséges intézkedéseket, és szereznek érvényt a rendelkezések végrehajtásának. — Az üzemtervek jóságának az állandó ellenőrzését is jelenti ez az eljárás.

tás, szállítás stb.) folytat. — A vadgazda területének mintegy 30%-át tarthatja fenn közvetlen bérvadásztatásra, mintegy 70%-át sportvadászati bérleményként hasznosítja. E korlátozásra azért lehet szükség, hogy a hazai vadászok vadászati lehetőségei ne csökkenjenek az ésszerű mérték alá. A bérvadásztatásra fenntartott területet a vadgazda a rendelkezésére álló területek közül maga választja ki. A bérlemény-területek nagyságát és határait a rendelkezésére álló területen a vadgaz-

Az eddigi gyakorlat szerint a vad az állam tulajdona volt, függetlenül attól, hogy élőhelye állami, szövetkezeti, vállalati vagy magántulajdon volt-e. Ebből feloldhatatlan ellentmondások születtek, amelyek részben a vad által okozott ún. vadkár-vitákban vagy éppen azok amorális, netán szabálysértő vagy törvénytörő elutasításban nyilvánultak meg, részben pedig elvtelen és erkölcsstelen összefonódásokra adtak alkalmat, mivel a felmerült problémák jogszerűen nem voltak egyértelműen és kellő hatékonysággal rendezhetők.

A vadászás egy lehetséges szabályozását a következőkben ismertetjük: a vadgazda a területén lévő vadat egyéni és csoportos bérvadászattal, vagy vadászterületek vadászati jogának bérbeadásával értékesítheti, továbbá kapcsolódó tevékenységet (üdültetés, vendéglá-

da maga határozza meg, de egy-egy bérlemény nagysága 500 ha-nál kisebb és 2000 ha-nál nagyobb ne legyen. A bérlési jog meghatározott időre, de maximum 3 évre szólhat, ennek lejártával a bérlési jogot nyilvános árverés útján kell ismételt értékesíteni. Az árverési kiírásban kell érvényesíteni a vadászat feltételeit, a bérlési díjakat stb. Az árverés eredményét az erdőfelügyelőség felülvizsgálhatja. Bérlési jogra pályázhatnak magyarországi állandó lakóhelyű egyéni sportvadászok, azok alkalmi társulásai és vadásztársaságok. A bérlési jog vadászati üzleti tevékenységre nem jogosít. A vadgazda a bérlési jogot kártérítés nélkül bármikor felmondhatja, ha a bérlő a vadászat szabályait durván megsérti, ha a vállalt kötelezettségeinek (pl. vadkárelhárító vadászat, vadászati üzemterv ráeső részének

teljesítése) nem tesz eleget. Ilyen esetben a bérlemény vadászati jogát ismét nyilvános árverésen kell meghirdetni.

A továbbiakban néhány olyan kérdést vizsgálunk meg, amelyben fontos, hogy tisztán lássunk.

— „A vadgazdálkodás irányításának egységes tudományos–szakmai alapon kell nyugodnia. Az alkalmazott módszerek és gyakorlati megoldások *nem az élőhely jellegétől függenek* alapvetően még akkor sem, ha nem teljesen azonosak. Nem célszerű tehát semmilyen módon megkülönböztetni a vadgazdálkodást aszerint, hogy erdősült vagy mezőgazdasági területen folytatjuk-e azt (Heltay I. 1991.).” — Úgy véljük, hogy a tudományos–szakmai érvek éppen azt bizonyítják, hogy az erdei és a mezőgazdasági területen folyó vadgazdálkodás merőben eltér egymástól. Amíg ugyanis az erdei nagyvadgazdálkodás egy hosszú ideig fennmaradó természetes élőrendszer feltételei közé ágyazódik be, addig a mezőgazdasági területek éves termelési ciklusában újra és újra kialakuló élőrendszerekben folytatott vadgazdálkodás feltételei teljesen mások. Ebből erednek azok a különbségek, amelyek indokolják az egymástól alapjaiban eltérő jellegű élőhelyeken folyó vadgazdálkodás egymástól való elkülönítését.

— „Meg kell teremteni végre az összhangot az erdő és a vad között. A probléma iránt érdeklődők előtt azonban az is közismert, hogy ez az *egyensúlyvesztés, legnagyobb mértékben* pontosan azokon a területeken következett be, *ahol az erdő és a vad egy kézben volt* (és van ma is!) (Heltay, 1991.).” — Célszerű, ha elkerüljük az általánosításokból eredő hibát, ezért vizsgáljuk meg az erdőművelési ágú vadászterületek helyzetét. (Az adatok 1981–ből származnak, amelyek azonban 1989–ig alig változtak.) Az ország erdősült vadászterülete 1 664 925 ha, amelyből 70 156 ha (4,2%) Erdő- és Vadgazdaság, 301 105 ha (18,1%) erdő és fafeldolgozó gazdaság, 81 293 ha (4,9%) állami gazdaság, 63 536 ha (3,8%) egyéb állami (MN, stb) és 1 148 835 ha (69%) MAVOSZ (vadásztársaságok). Az adatokból kiderül, hogy „egy” kézben van az erdő és vadgazdálkodás 371 261 ha-on (EVAG és EFAG). Tovább bontva a csomagot azt találjuk, hogy *elsődleges vadászati rendeltetésűek* az EVAG-ok 70 156 ha–ral és ezután kiemelhetünk néhány erdőgazdaságot, amelyeknél *a közvetlen vezetés tette elsődlegessé a vadászatot* az erdők tartamos fenntartásának kárára. Az erdőgazdaságok többségét nem erkölcsös elmarasztalni az általánosítással, pláne egy felkiáltójellel megerősítve. Az ugyancsak egyértelmű és világos lehet a Vadászati Önálló Osztály számára, hogy az 1 148 835 ha–nyi, vadásztársaságok kezelésében lévő erdősült vadászterületeken valószínűleg hasonló megközelítéssel ki lehet szűrni azokat a VT–ket, amelyeknél hatékony állományapasztaással kell az „érdekeltségi viszonyokat” helyreállítani.

— „A vadgazdálkodás iránt érdeklődők közül azt hiszem kevesen vannak, akik ne tudnák, hogy az önkormányzatokról szóló törvény a vadászati jog hasznosításából származó bevételeket — a közigazgatási határain belül — *az önkormányzatok bevételeként jelölte meg...* egyértelműen le kell szögezni, hogy a jogszabály szerint csak a bérleti díj illeti meg az önkormányzatokat, nem

pedig a bérbeadás joga. (Heltay I. 1991.).” — A vadgazdálkodás iránt érdeklődők egy része azt is tudja, hogy az önkormányzatokról szóló törvénybe szintén „*fű alatt*” került be ez a passzus, az irgalmas szamaritánus öltözékébe bújtatva, mert a törvényszerkesztők figyelmét valószínűleg elkerülte az a tény, hogy a „több mint háromszáz önkormányzatot nem fogja igazán boldogítani az a kétezer forint körüli összeg, amit ezúton kaphatnak”; de valószínűleg arra sem figyeltek fel, hogy ez a passzus később alapjává válhat a helyi önkormányzatok feletti vezetés kezében a vadászterületek bérlőkijelölési joga megtartásának. Ezért azt kell leszögezni, hogy ezt a jogi képtelenséget vissza kell vonni és az önkormányzatokat hatékonyabban kell megtámogatni, pl. a kilőtt vad után kiszabható bizonyos nagyságú *illeték* formájában.

— „A vadászati törvény előkészítése. Remélhetőleg ez évben vége lesz annak a közel 10 esztendősi periódusnak, amely alatt néhány törvénytervezet megszületett... Különösen fontosnak tartjuk, hogy az ugyancsak előkészületben lévő erdőtörvényvel párhuzamosan kerüljön előterjesztésre. Egyetértünk azzal, hogy az erdőtörvényben is megemlítésre kerülhessenek a vadgazdálkodás sarkpontjai, de csak azonos tartalommal a Vadászati törvényben megfogalmazottakkal (Heltay I. 1991.).” — Az erdőtörvény–tervezetben az erdei nagyvadgazdálkodást két változat (A, B) szabályozza, a B változat a Vadászati és Halászati Önálló Osztály álláspontját képviseli. Az A. változatban az „erdőben a vadászati jog gyakorlása az erdőgazdálkodót illeti meg”, a B. változatban az erdőben a vadászati jog „a vadgazdálkodásról és vadászatról szóló... évi... törvényben meghatározott esetekben illeti meg az erdőgazdálkodót”, majd folytatja: „a vad az állam tulajdona”. Nos erről a két különböző alapról indul aztán szétváló irányba a további paragrafusok sora.

Azt kell elérnie a társadalomnak az erdők fennmaradása érdekében, hogy az erdei nagyvadgazdálkodás szabályozása az Erdőtörvényben történjék meg, a vadászás szabályozása pedig az általános érvényű Vadászati törvényben.

— Nagyon tanulságos *Mátrai Gábornak* a szarvast illető nagyvadgazdálkodásról írt tanulmánya (1990), amelyből értékes adatokhoz juthatunk mind az országos, mind az egyes gazdálkodó szervezetek helyzetéről.

Páll Endre írásának (1991.) nagy értéke, hogy egy kézzel fogható példán — „ahogy Somogyban látom” — mutatja be a vadgazdálkodás és az erdőgazdálkodás fonákját, polemizálva Mátrai G.–ral. Kíméletlen tárgyilagossággal sorolja fel a tényeket, tárja fel az összefüggéseket. Mondanivalójának hitelességére csupán az vet némi árnyat, hogy a Somogyi EFAG vezérigazgatója, nem olyan régen kapott „Állami Díjat”, a területén folyó erdőgazdálkodás minőségéért.

Dombos Endre megszólalása a vitában (1991. V. hó) új hangot jelent Az Erdő, illetve az Erdészeti Lapok hasábjain. Végre szóhoz jut az a „derékhad”, amely a vállán hordozza az erdőgazdálkodás valóságos gondjainak a nagyobbik részét. Erdeink sorsa nem a zöld asztal mellett dől el, hanem a tő mellett. „...nem az emberi

természet gyarló ösztöneit, hanem az Örök Természet bölcs törvényeit kell hagyni érvényesülni" mondja higadtn és meggyőződéssel.

3. Az elemzés során feltárt problémák harmadik, de talán egyik legjelentősebb forrása a rövid távra korlátozott, a hosszú távú társadalmi érdekek ellen ható éves vállalati, illetve egyéni anyagi érdekeltség. Idézzük *Halász A.* munkájából:

„A tervbontásos irányítási rendszer első időszakában, az 1950-es évek első felében, amikor még a mennyiségi tervfeladatok teljesítése volt a fő követelmény, s a nyereségérdekeltség a szakmai követelmények és a hosszú távú érdekek érvényesítését nem befolyásolta, az erdőgazdálkodás fejlődése még jórészt problémamentes volt.

A fakitermelés túlteljesítését megtiltották, a vágásfelújítás túlteljesítését azonban — a régi vágásfelújítási hátrálékok felszámolása érdekében — szorgalmazták. A vállalati tervben előírt és jóváhagyott pénzügyi veszteséget automatikusan megtérítették a vállalatoknak, a nyereséget pedig teljes egészében elvonták. Így az erdőgazdaságban az éves és a távlati érdekek összhangja gyakorlatilag biztosítva volt. Már abban az időben is problémaként jelentkezett azonban a felújítások elhúzódása és a pótlások mértéke.

A tulajdonképpeni gondok az 1950-es évek második felében kezdtek jelentkezni, amikor a mennyiségi feladatok mellett „minőségi követelmény”-ként a pénzügyi eredményterv teljesítését is megkövetelték.

Az 1960. évi tervfeladatok teljesítésével kapcsolatos felhívásban az OEF már előírta, hogy „Az erdőgazdaságok igazgatóinak elsőrendű kötelessége, hogy.. elejét vegyék és megakadályozzanak olyan intézkedéseket, amelyek a rendkívül feszes önköltségi tervelőírások teljesítését a jövő kárára, az állományok rovására igyekezéne megoldani”.

Abban az időben ezeket a problémákat az élüzem célkitűzésekre „kizáró okok”, a nyereségrészesedés és a vállalatfejlesztési alap képzését szabályozó rendelkezésekbe pedig az eredményt helyesbítő „negatív korrekciós tényezők” beépítésével még jórészt meg lehetett oldani, vagy legalább mérsékelni. Az 1958. évi élüzem-célkitűzésekben a befejezett erdőfelújítások és telepítések előírásainak nem teljesítését, az 1965. évben pedig az engedély nélküli, üzemtervtől eltérő fahasználatokat is kizáró oknak minősítették.

Az OEF kollégiuma — az 1965/66. gazdasági év munkájának értékelése során — megállapította, hogy „...egyes területeken a pénzügyi eredményekkel együtt szakmai téren a jövő érdekeit esetleg károsan érintő jelenségek mutatkoznak. Figyelmet kell szentelni például annak, hogy a hektáronkénti véghasználati fatömeg növekszik, csökken a gyérítések területe és csökken a fakitermelésben a rontott erdők aránya. Ezeknek a jelenségeknek bizonyos mértékig elfogadható indokát is lehet adni, azonban ezek alapján különösen a jövőben attól is tartani lehet, hogy egyes erdőgazdaságok a pillanatnyi előnyök érdekében elhanyagolják a jövő célkitűzéseit”.

A gazdaságirányítás 1968. évi reformja, majd a vállalat

lati törvény megalkotása ezeket a problémákat tovább élezte. A nyereséges gazdálkodásnak, az évi nyereség növelésének sematikusan a népgazdaság minden területén, a gazdálkodás jellegétől, a termelés átfutási idejétől függetlenül, az eredményesség egyedüli fő követelményévé tétele, ezzel egyidőleg a vállalati önállóságot korlátozó minden beavatkozásnak törvénytelené nyilvánítása a népgazdaság más területein is, de főleg az erdőgazdálkodásban, veszélyes következményekkel járt. A vállalati törvény az állami vállalatok vezetőit gyakorlatilag tulajdonosi jogokkal ruházta fel, anélkül azonban, hogy az igazi tulajdonos valóságos, a vagyoni hosszú távú gyarapítására irányuló érdekeit érvényesítette volna. Ellenkezőleg, a vagyonnal való felelős gazdálkodás követelményeit teljesen kikapcsolta, azokat alárendelte a rövid távú, pillanatnyi érdekeknek.

Így nem véletlen, hogy az új irányítási rendszerre való áttérés 1967. évi előkészítése során egyes szakembereink a 10 éves üzemtervek alapján való gazdálkodás követelményét, s annak számonkérését a vállalati önállóságot sértő, az eredményes gazdálkodást korlátozó, megengedhetetlen beavatkozásnak minősítették az üzemtervkészítést, s annak alapján, vagy annak figyelmen kívül hagyásával történő gazdálkodást a vállalat szuverén jogaként akarták elismertetni, tiltakoztak az erdőművelés elszámolási rendszere, s az Erdőfenntartási Alap működtetése révén a vállalat gazdálkodásába való beavatkozás ellen, s annak megszüntetését követelték.

Ennek alapján végleg nyilvánvalóvá vált (s ez a jövőre vonatkozólag is figyelmeztető!), hogy a távlati célok érvényesítése nélkülözhetetlenül megköveteli az erdőgazdálkodás három alappilléreinek:

- a gazdálkodói érdekeknek ki nem szolgáltatott üzemtervkészítésnek,
- az üzemtervek szerinti gazdálkodás független hatósági szervezet útján történő ellenőrzésének, valamint
- az Erdőfenntartási Alap működtetése révén az erdőfelújítás és fenntartás területén a közvetett központi beavatkozás fenntartását.

Az 1970-es években az Erdőfenntartási Alap működtetésével a problémákat némileg sikerült enyhíteni. Az erdőfelügyelőségek eredményes működését azonban a vadászatra épült, az erdőgazdálkodás hosszú távú követelményeit semmibe vevő helyi összefonódások gyakorlatilag lehetetlenné tették. Ezért a helyzet tovább súlyosbodott.

Az 1980-as években aztán az ágazat felső vezetése azt a szemléletet sugározta, hogy a rövid és a hosszú távú érdekek összehangolása csupán szűk látókörű szakmai igény, fő érdem az évi nyereség és az export növelése, a jövő érdekeit e célból sértő gazdálkodás bocsánatos bűn, melyet nem büntetni, hanem soronkülső fizetésemeléssel, magas pénzjutalommal és kitüntetéssel kell jutalmazni. Ennek hatására a káros tendenciák, főleg a fakitermelésben, felerősödtek. A korábban csak helyenként észlelt minőségi túlhasználat általánossá vált, több erdőgazdaságnál számottevő mennyiségi túlhasználat is jelentkezett. Csak néhány lelkiismeretes szakember helytállásának és kitartásának köszönhető, hogy pl. a 16/1985 MÉM-PM-ÁH sz. együttes rendelet

megalkotása révén a tendenciákat sikerült lefékezni és legalább az erdőművelés és erdőfelújítás terén némi javulást elérni.

A közel három és fél évtizedes tapasztalat és különböző próbálkozások eddigi eredménytelensége mégis arra utal, hogy a mi viszonyaink között, ahol az ember és az erdő kapcsolatát még a szakemberek körében is eltorzíthatja a rövid távú anyagi érdekeltség, ott az erdőgazdálkodást még a gazdálkodás három alappilléreinek fenntartása mellett sem lehet tartósan kitenni a rövid távú nyereségorientáció szemlélettorzító hatásának. Ezért nem lehet tovább halasztani a döntést:

— vagy az éves és a távlati érdekek szerves összekapcsolására képes vagyoneérdekeltségi rendszert kell a jelenlegi rendszer helyett életbeléptetni,

— vagy az állami erdőgazdaságokat ki kell vonni a versenyszférából, s át kell állítani a költségvetési gazdálkodási rendszerre."

4. A gazdálkodás terén tapasztalt problémák negyedik forrása egyesek szerint a vertikális és a hozzá kapcsolt nagyméretű horizontális vállalati integráció.

Az erdőgazdálkodásnak mindaddig érdekeltségi körében kell tartania a megtermesztett faanyagot a továbbhasznosítását, amíg a társadalmaknak szükségük van a fára mint nyersanyagra. Valamennyi prognózis egyértelműen a fafogyasztás további emelkedését jelzi. Akik azt a bűnt elkövetik, hogy nyereségük növelésére, a gondjaikra bízott élőfakészletük minőségének a rovására termelnek ki faanyagot a fűrészüzemük részére, azok megtennek ezt fűrészüzem nélkül is.

A fafeldolgozás kifejllesztése elsősorban a rossz adottságú erdőgazdaságokban indult meg, ahol a rossz minőségű iparifából eladhatatlan készletek halmozódtak fel az 1960-as években. Az egyetlen ésszerű és időtálló utat a megélhetéshez a kitermelt faanyag arra alkalmas részének az eredményes feldolgozása jelentette.

Amelyik erdőgazdaság a saját alapanyag mennyiségére és minőségére építette ki a fafeldolgozó kapacitását, és annak megfelelő sikeres termékszerkezetet választott, majd mindmáig ehhez az alapcélkitűzéséhez tartotta magát, az a lehető legtöbbet tette meg azért, hogy tartamosan, eredményesen gazdálkodjék és erdővagyonát megőrizze.

Egyes lombos erdeink immateriális értéke nagyobb gazdasági értékénél, ha a luc-jegenye-erdei fenyő erdőkkel hasonlítjuk össze. Nemcsak a növedékvizonyok miatt, hanem a faanyag felhasználhatósága miatt is. A lemezipari, valamint I–II o. fűrészrönk a keresett áru — aminek az eladásához nem kell különösebb ügyesség — a kitermelt fatömegnek nem teszi ki a 15%-át. A lombos faanyag többi részének eladásához azonban kemény kereskedő munkára van szükség, és szinte védtelenül ki van szolgáltatva a piac farkastörvényeinek. Ezzel szemben a fenyőőráruk felhasználási köre Európában másfél évszázad alatt alakult ki, iparágak települtek rá, és piaci helyzete sokkal kiegyensúlyozottabb, mint a lombos fáé.

Alapanyag gyártó faiparunk fejlődéséről jó elemzést ad *Dauner Márton* (1989) „A hazai fakitermelés belső szerkezete (fafaj, választék), valamint az ipari haszno-

sítás szerkezetek közötti eltérés *oldása* adja meg a reális alapot az erdőgazdálkodás és a faipari ágazat további növekedéséhez. Az elmúlt időszak (1970–1985) tapasztalatai erősítik azt a felismerést, hogy a növekedés fenntartásának előfeltétele az alapanyaggyártó fa-, és cellulózipar fejlesztése. — A cellulózipar területén nemzetközi szerződés keretében a hazai fejlesztés helyett, egy jugoszláv és egy szovjet üzem építéséhez kapcsolódtunk. Feltehetően ennek is része van abban, hogy jelenleg *ötször annyi papírtát exportálunk*, mint amennyit papíriparunk a hazai erdőkől hasznosít. — A fűrészipar fejlődése az 1945–70 közötti időszakban elmaradt az indokolt ütemtől. Az 1970-ben végrehajtott összevonások során a fűrészüzemek az erdőgazdaságokkal kialakított vertikális integrációhoz csatolódtak. A fafeldolgozásnak ez a bizonyos fokú koncentrációja *a favagyonnal való magasabb színvonalú gazdálkodást* eredményezte." Majd tényszerű elemzéssel vizsgálja a fenyő- és lombos fűrészáru-termelést, a hagyományos bútortlapok és rétegelt lemezek helyzetét, a farostlemezgyártást, a forgácslapgyártást és megállapítja, hogy: „az erdőgazdálkodás és az alapanyaggyártó faipar az elemzett (1970–1985 közötti) időszakban — a rendelkezésre álló erőforrások elégtelensége ellenére kedvezően fejlődött. Az ágazat jelentősen növelte a nemzeti jövedelemhez való hozzájárulását, javította a termelés hatékonyságát, pozitív hatást gyakorolt mind a bel-, mind a külkereskedelmi egyensúlyra.” — Végső következtetése: „kedvező, hogy az ágazat tevékenységének konvertibilis elszámolású importtartalma mintegy 4%, energia-tartalma pedig a termelési érték 5–6%-a, kedvezőtlen azonban, hogy biotikus és abiotikus tényezők hatására károsodási folyamatok jelentkeztek az erdő egészségi állapotában, rohamosan halmozódik az állóeszközök elhasználódása és évek óta húzódik a hazai faanyag-hasznosítás és szerkezetátalakítás szempontjából meghatározó fejlesztések realizálása, (agglomerált lapgyártás-, cellulózyártás, stb). — Mindezekon túl a természeti és gazdasági folyamatok hatása mellett határozottan erősödött az erdők szerepe az emberi környezet védelmében, az erdővel szemben támasztott társadalmi igények kielégítésében."

A fafeldolgozás piacot jelent a hazai lombos faanyag roszsabbik háromnegyedének. — 1985-ben 616 ezer m³ rostfa, forgácsfa, papírfa, erdei és ipari apríték, faipari hulladék került felhasználásra a fejletlennek ítélt hazai agglomerált lapok gyártásához.

Ha azt nézzük, hogy az 1988. év cellulózyártását vizsgálva a hazánkhoz hasonló berendezkedésű országok között Magyarország az utolsó helyre szorul, mert: az évi 300 ezer tonna cellulóz felhasználásából csak mintegy 80 tonna a hazai gyártás, és ha az egy lakosra eső cellulózyártást nézzük, az európai 21 kg/fő átlaghoz képest is csak 7,7 kg/fő a gyártás (Dr. Tóth S. László 1991), akkor látjuk, hogy csak a hazai fafeldolgozó ipar fejlesztése mentheti meg a magyar erdőgazdálkodás működőképességét. Barlay E. hasonlatával élve: „öngyilkos erdőgazdaság-politika lenne, ha az erdészet saját kezével fojtogatná magát azzal, ha lemond a fa továbbfeldolgozásának lehetőségéről”.

Visszatérve az eredeti példához, a saját faanyag

bázisra telepített alsórakodó, amelyen egyúttal a fafeldolgozó kapacitás is kiépül, alkalmas arra, hogy a vonzáskörébe eső erdészetek teljes kitermelt faanyagának értékesítését is ellássa, mint egy üzletház. Ennek a fafeldolgozó erdészetnek ugyanolyan a szervezete, mint egy hagyományos erdészeté, ugyancsak erdészek vezetik, akiknek faipari végzettségük van, az adminisztrációja pedig azonos az előbbiekével. Ami összekapcsolja a többi erdészettel, az az *egymásrautaltság*, tehát nem egymás fölé-, alárendeltségi viszony van közöttük, hanem a fa áruvá változásának a folyamatában állnak egymás előtt vagy után. A vertikális integráció azért félreérthető kifejezés — mint ahogy a hozzá nem értők félre is értik —, mert a vertikális kifejezés alá-, illetve fölérendeltségen alapuló viszonyt jelez. A két alapegység (hagyományos és fafeldolgozó) közti klasszikusan tiszta viszonyt semmi más nem torzíja, mint az emberi elmének egyszerűt komplikáltá varázsoló készsége. Ez a mi esetünkben a *nyereségérdekeltség* adok-vevők rendszere. Az egymáshoz kapcsolódás ugyanis kétféleképpen működhet. Az első változatban az erdészetek üzemterv szerint gazálkodnak, minden előírását lelkiismeretesen és sikeresen végrehajtják (felújítás, tisztítás, erdőnevelés, vadgazdálkodás, erdővédelem) és az előírás szerint kitermelt fatömeget kiközéltve a hozamterület szélén tárolják, illetve jobb szervezettségben elszállítják a fafeldolgozó üzem alsó rakodójára hosszútávon. Ezzel végetér a munkájuk, és a ciklus kezdődhet előlről. A fafeldolgozó erdészet azon töri magát, hogy a hozzá érkezett faanyagból az elérhető legnagyobb árbevételért, illetve nyereséget érje el azáltal, hogy minél értékesebb és jól eladható terméké dolgozza fel és jó áron adja el részben a kurrens minőségű rönkféleségeknek is megkeresve a legjobb piacát. A megtermelt faanyag lábón álló értékének megsokszorozódott nyeresége jelentkezik az eladott készáru árbevételében. Most lép a rendszerbe a harmadik érdekelt, a vállalati központ, ahová befolyik az összes árbevétel, valamennyi költség és kötelezettség kifizetése után előállt eredmény arra szánt részéből az érdekelteket az érdekeltségi feltételek teljesítéséért anyagi és erkölcsi elismerésben vagy elmarasztalásban részesítik. Az erdészetek vezetői és dolgozói az üzemterv szerinti gazdálkodás minőségéért, és a költségcsökkentéséért, a fafeldolgozó erdészet vezetői, illetve dolgozói pedig a minél nagyobb nyereség eléréséért kapják jutalmukat. *Fogalmazhatnánk úgy is, hogy a hagyományos erdészet az erdővagyonnal gazdálkodik, a fafeldolgozó erdészet pedig a rendelkezésére bocsátott favagyonnal, a hagyományos erdészet erdővagyon érdekeltségű, a fafeldolgozó erdészet pedig nyereségérdekeltségű.*

A másik változatban ugyanezek a szereplők, ugyanabban a szervezetben a következőképpen működnek, a hagyományos erdészetek a kitermelt fájukat eladják a fafeldolgozó erdészetnek, az a megvett fát feldolgozza, és az áruját eladja, a központ minden egységét a számukra megállapított nyereség teljesítése alapján részesíti anyagi és erkölcsi elismerésben, vagy elmarasztalásban. Ebben az esetben mind a hagyományos erdészetek, mind a fafeldolgozó erdészet nyereségérdekeltségű, de a változásban összekuszálódnak a szálak, és

komplikálttá válik az egész kapcsolatrendszer. A huzavona az eladási ár körül alakul ki, amit a központ rendszerint nagyon bonyolult átadási rendszer, majd korrekciók beiktatásával, szinte követhetetlen — az élettől elrugaszkodott — manőverekkel oldja fel, a résztvevőkben kölcsönös bizalmatlanságot keltve. Ennél nagyobb veszélyt hordoz magában azonban az elvárásokkal és az egymással való versenyzés, amelyben aztán előállhatnak azok a problémák amelyekről részletesen szövegtünk. Sajnos ez a mai gyakorlat.

A tő mellett tehát mindentéle szervezeti változtatás nélkül el lehet érni, hogy a hagyományos erdészetek erdővagyon érdekeltségűek legyenek, a fafeldolgozó erdészet pedig nyereségérdekeltségű, ahol lecsapódik a szervezetek működéséhez szükséges fedezet sokkal bővebben, mintha az egyes erdészetek maguk kísérelnék meg előteremteni a működésük fedezetét. — Természetesen nagy súllyal esik latba a vállalati központ felülről vezérelt érdekeltségi rendszere. Ha ez alternatív érdekeltségű és nagyobb súly esik az erdővagyon gazdálkodásban elért eredmények honorálásában, akkor az egész rendszer a kívánt irányban halad.

5. Az utolsó csoportba tartoznak olyan izgatató kérdések, mint az *erdővagyon-gazdálkodás, a privatizáció és az átszervezés.*

— *Erdővagyon-gazdálkodás* — ennek a fogalomnak az értelmezését keresve az utóbbi öt esztendő idevágó irodalmát átrostálva sem találtunk egyszerűbb és világosabb meghatározását, mint *Kaán Károly fogalmazványát*: „évszázados országos tapasztalatok, s a tudományos kutatások eredményeként megállapítható, hogy a nemzetháztartási érdekeknek az az erdőgazdálkodás felel meg a legjobban, mely az erdőtalaj jó karbantartása, sőt fokozatos és céltudatos javítása, s az erdők faállománya állagának nem csak minden időre való fenntartása, de mennyiségi- és minőségbeli emelése mellett az erdőt a köz-, és magángazdasági érdekek javára minél hasznosabbá, s egyben jövedelmezőbbé tenni tudja”.

Vagyonérdekeltségű erdőgazdálkodás pedig azt jelenti, hogy a gazdálkodónak anyagi érdeke fűződik az erdővagyon megőrzéséhez, sőt növeléséhez.

A vagyonérdekeltségű erdőgazdálkodás helye véleményünk szerint *a tő mellett van*, és első számú letéteményese a kerületvezető erdész. Az ő felkészültségén, lelkiismeretességén, találékonyságán, szorgalmán és elszántságán múlik a gondjaira bízott erdővagyon sorsa.

Ő tartózkodik legtöbbet az erdőben, utána a lelkes természetjáró és sorrendben csak ezután következik az erdészeti ranglétrán felette állók sora.

Erdővagyon-gazdálkodást — most már teljesen érthető okokból — *nem lehet szakosított szervezetben megvalósítani*, pláne, ha eltörlük az erdészkerületeket is. A szakosítás szelleme időnként visszatér. Megbukott rövid idő alatt egyetemi oktatásunkban, megbukott különböző változataiban a gyakorlatban, és vélhetően most hosszabb időre eltűnik.

— *Privatizáció.* Ahogy a pártpolitika küzdőteréről lassan a gazdasági élet felé irányul a figyelem, érezhető a jelszavak takarta tartalom változása is. Ma már (1991)

egyetértés alakult ki, hogy privatizálni szükséges, de egyértelműnek tűnik, hogy a privatizáció nem cél, hanem eszköz, és hiba lenne tőle azt várni, hogy önmagában megoldja a gazdaság gondjait. Tisztában kell lenni azzal, hogy sokak számára a privatizációs folyamat hátrányos következményekkel jár, és féltő, hogy ezek kezelésére a társadalom még nincs igazán felkészülve. „Tökéletes privatizáció nincs, *valaki mindig át van verve (Kupa Mihály pénzügyminiszter 1991. február)*”. — Ezek után nézzük meg az ágazatunk helyzetét ebben a kérdésben. Főhatóságunk álláspontját idézzük (Erdészeti Lapok 1991. március) Dauner Márton főosztályvezető beszámolójából: Azzal a megállapítással, hogy az „erdészeti politika, a tárca—elképzelés és a kormányprogram *az állami erdőt nem tartja a privatizálандó körébe*” (gondoljunk csak vissza a saját főhatóságunk 1989—es törvénymódosítási javaslatának lidércnyomására), ma már szinte valamennyien egyetértünk. A beszámolóból nyerhető további információk azonban változatlanul bizonytalanságban tartják a szakközvéleményt. Azt olvashatjuk, hogy: „*a vállalati vagyonnak egy részét igenis privatizálni kell*”, de nem találjuk azoknak a vagyonrészeknek a felsorolását, amelyek ebbe a kategóriákba tartoznak, csupán ilyen általánosságban, hogy: „*vagyonok, kapacitások, szolgáltatási struktúrák, amely tiszta profilú, tiszta profitorientált tevékenységi körűek.*” — Megtudjuk, hogy „*át kell alakítani a vegyes profilú vertikumban működő vállalatokat*, mert a privatizálандó profil szervezetét másképp kell működtetni, mint az erdővagyon—gazdálkodás szervezetét. Vállalataink átalakítása bonyolult, összetett kérdés. Az átalakulás menetét koordinálni és irányítani kell. Indokolt tehát az államigazgatási irányításba vétel”.

Ezek után a jelenleg teljes bizonytalanságban működő erdőgazdasági vállalatoknál természetesen tartja a főhatóság, hogy „*az átalakulás, privatizálás vállalati kezdeményezésű* is lehet, az optimális vállalati működés a mozgató mag, ami domináns és meghatározza a többit”.

Az optimális vállalati működés melyik szervezetre értelmezendő, a bizonytalan maira, vagy a nem is ismert holnapira? Majd folytatja: „*amennyiben a vállalat saját maga kezdeményezett eddig privatizálást és az elvárási körbe belefér, nem gátoltuk.* De ezt az „*elvárási kört*” eddig még nem hozták nyilvánosságra. Miután nem támogatja a főhatóság az „*erdészetek külön vállalattá történő kiválási szándékát*”, valószínűleg ez az akció már nem fér bele az „*elvárási körbe*”. Tovább folytatva: „*nem gátoljuk ugyanakkor az egyes egységeken (erdészeteken) belüli tevékenységek szétválasztását, vagyongazdálkodói és vállalkozói részre*”, teszi ezt akkor, amikor az erdészeteknek fogalmuk sincs arról, hogy milyenek lesznek a fejük felett lógó átszervezés után. Talányos az a megfogalmazása is az átalakulásnak, hogy „*mód és forma tekintetében két változat javasolható: részleges és folyamatos privatizálás, — vagy két szervezetre választás*”, majd folytatja: „*a bizottság az utóbbira tett javaslatot*”. Ezek szerint van egy bizottság, amelyik a szövegben idáig nem jelentkezett, amelyről nem tudni, hogy milyen felhatalmazású és tulajdonképpen már nincs is választási lehetőség, mert már a bizottság javasolta az egyiket. Különben sem értelmezhető

pontosan mit jelent „*a részleges és folyamatos privatizálás*” és mit a „*két szervezetre választás*” kifejezése.

Érdemes idéznünk az *Igazságügyi Minisztérium helyettes államtitkárának* a privatizációs törvény kidolgozásáról 1991. júniusában tett nyilatkozatából: „*...a magyar privatizáció külön privatizációs törvény nélkül — a társasági és az átalakítási jogszabály alapján indult meg 1989—ben. Hibát követtek el a korábbi politikai rendszer jogalkotói, amikor olyan látszatot keltettek, mintha az átalakulási törvény csupán technikai kiegészítése lenne a társasági törvénynek. A társadalmat figyelmeztetni kellett volna arra, hogy az átalakulási törvény hatálybalépésével megindul a privatizáció. A mulasztás következtében beinduló spontán privatizációt 1990 nyarán az Állami Vagyonügynökség hatáskörének kiszélesítésével próbáltuk visszaszorítani... Az Igazságügyi Minisztérium felelős a jogi szabályozás színvonalaért és úgy gondolom, hogy egyáltalán nem megnyugtató az a mostani helyzet, hogy a privatizációval összefüggő joganyag 5—6 különböző törvény és csaknem 30 jogszabály „összeolvasásával” ismerhető meg. Már csak a szakmai visszaélések kiküszöbölése végett is szükség van általános privatizációs törvény megalkotására. A privatizációs munkát nagyban gátolja a spontán privatizációt erőltető lobbyk jelenléte, akik a spontán privatizálásban szakértőként vesznek részt, s anyagilag érdekeltek abban, hogy ne kerüljön sor a joganyag egységesítésére... A privatizációs törvény, úgy gondolom ősszel készül el, még december előtt napirendre tűzheti a parlament”.*

Nos ezek után ne csodálkozzunk azon, hogy a legkülönbözőbb hírek terjednek szakmán belül is. Ugy hírlík pl., hogy az egyik EFAG milliárdos értékű fafeldolgozó üzeme 100 millió Ft—ra becsült értékkel „*elkülönült gazdasági egységgé*” vált, amelyből egy idő múlva rt lesz, és nagy a valószínűsége annak, hogy akkor már csak néhány részvényes lesz a tulajdonosa ennek a leértékelt, de a valóságban igen korszerű üzemnek — és valóban egy ügyvéd állította össze azt a forgatókönyvet, amely szerint el lehet jutni „*törvényesen*” A—ból a B—be, de amely forgatókönyvnek a határideje csak 1991. december 31—ig érvényes. Ilyen körülmények között cseppet sem megnyugtató Vidovszky Ferenc privatizációról szóló cikkének (1991. május) összefoglalója: „*megnyíltak a privatizációs lehetőségek*” éljünk velük! Fordítsuk előnyeit az országnak, az erdő és az egyének hasznára. — Terveinket jól készítsük elő, és a végrehajtásban legyünk határozottak.”

Átszervezés

A már idézett törvénytervezetben pontosan megfogalmazódott az állami erdők kezelésének szervezeti formája. Idézzük:

XI. Az állami erdők kezelése

Az Állami Erdők Vagyonfelügyeleti Kollégiuma
84. §.

(1) A Kormány az állami erdővagyon védelme a társadalom hosszú távú érdekeinek megfelelő erdővagyon—gazdálkodást ellenőrző, annak biztosítására ja-

vaslattevő és véleményező szerveként létrehozza az Állami Erdők Vagyonfelügyeleti Kollégiumát (továbbiakban: Kollégium).

(2) A Kollégium feladata, hogy javaslatot tegyen az állami tulajdonban lévő erdők erdővagyon gazdálkodásának kezelőszervtől és tárcairányítástól független ellenőrzése alapján:

a/ az erdővagyon-gazdálkodás alapelveinek meghatározására,

b/ erdőbirtok-rendezések, területi változások, privatizáció elveinek megállapítására,

c/ az erdővagyon-gazdálkodás időszakonkénti felülvizsgálatára.

(3) További feladata:

a/ a társadalomnak az erdőkkel és az erdővagyon-gazdálkodással kapcsolatos igényének figyelemmel kísérése,

b/ javaslatok kidolgozása az erdők ökológiai egyensúlyát veszélyeztető jelenségek és tevékenység elhárítására.

85. §

(1) A Kollégium tagjait a földművelésügyi miniszter, valamint a környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter javaslatára a miniszterelnök nevezi ki. A Kollégium elnöki tisztét a környezetvédelmi és településfejlesztési miniszter tölti be.

(2) A kollégiumi tagok számát, a működésére vonatkozó eljárási szabályokat a Kormány határozza meg, illetve hagyja jóvá.

Az államerdészet szervezete, az állami erdők kezelése

86. §

(1) Az állami erdők tulajdonosi jogait az *Állami Erdők Főigazgatósága* (továbbiakban Főigazgatóság) útján a földművelésügyi miniszter gyakorolja.

(2) A Főigazgatóság a földművelésügyi miniszter felügyelete alatt álló jogi személyiséggel rendelkező költségvetési szerv.

(3) A Főigazgatóság feladata az állami erdőkben a társadalom hosszú távú érdekeinek megfelelő tartamos erdővagyon-gazdálkodás irányítása.

(4) A Főigazgatóság szervezetének költségvetését el kell különíteni a Főigazgatósághoz tartozó állami vagyon nyilvántartásától, valamint a Főigazgatóság bevételeitől és kiadásaitól.

(5) A földművelésügyi miniszter az erdővagyon-gazdálkodásról az Országgyűlés illetékes bizottságának köteles évenként beszámolni.

89. §.

E törvény alapján a Főigazgatósághoz tartoznak:

a/ az állami tulajdonban lévő *forgalomképtelen, kincstári erdők*, és hozzá tartozó egyéb ingatlanok, infrastrukturális és műszaki létesítmények,

b/ a gazdasági társasággá átalakult állami vállalatok és egyéb gazdálkodó szervek vagyonából a mindenkori jogszabályok alapján az államot illető vagyonrész,

c/ a b/ pont alá nem tartozó gazdasági társaságokban működő az a vagyon, amely már az Átalakulási Törvény hatálybalépése előtt az állam tulajdonában volt, és a törvény hatálybalépésekor is az állam tulajdonában van,

d/ az erdőgazdálkodó szervezetek felszámolása után

az állam tulajdonában maradó vagyontárgyak, továbbá minden olyan erdőgazdasági vagyon, amit törvény, vagy országgyűlési határozat a Főigazgatósághoz utal.

90. §

(1) *A Főigazgatóság gyakorolja a 89. §-hoz tartozó vagyon tekintetében a tulajdonost megillető — rendelkezési, birtoklási, használati és hasznok szedésével összefüggő jogokat.*

(2) A Főigazgatóság feladatai:

a/ az állami erdővagyon átvétele, nyilvántartása,

b/ az alapító szervet megillető jogok gyakorlása,

c/ gondoskodás az állami erdővagyon hasznosításáról, hasznosulásának méréséről, ellenőrzéséről,

d/ gazdálkodói feladatok ellátása,

e/ az állami vagyonkezelői szervezetet megillető jogok gyakorlása,

f/ közvetlen vagyonkezelő feladatok ellátása,

g/ államigazgatási felügyelet alá vont erdőgazdálkodást folytató vállalatok gazdasági társasággá alakításának előkészítése,

h/ vállalati tanács, illetőleg a dolgozók közgyűlése (küldöttgyűlése) általános vezetésével működő, erdőgazdálkodást folytató vállalatok államigazgatási felügyelet alá vonása,

i/ az állami vagyon értékesítésével összefüggő vizsgálatok elvégzése, döntés-előkészítés, végrehajtás.

91. §

(1) Az államerdészet szervezetét a földművelésügyi miniszter alakítja ki, irányítását a Főigazgatóság útján gyakorolja.

(2) A Főigazgatóság az egységes államerdészeti szervezet útján gyakorolja a gazdálkodói tevékenységét.

(3) Az államerdészeti szervezet a hosszú távú társadalmi érdekeknek megfelelő, erdővagyon fenntartó és bővítő, a vagyon gyarapításában érdekelt szervezet. *Működésének forrása a saját tevékenységéből származó bevétel, és amennyiben bevételei nem fedezik a feladata ellátásához szükséges kiadásokat, az állami költségvetés.*

(4) Az államerdészeti kezelésben levő erdők *önálló gazdasági szervezeti egysége az erdészkerületekre épülő erdőgondnokság.* Vezetője a legalább tíz év erdészeti üzemi és ebből öt év erdőkezelő gyakorlattal rendelkező, felsőfokú erdészeti szakképzettséggel és állami szolgálatra jogosító szakvizsgával bíró erdőgondnok, akit nyílt pályázat alapján az erdőigazgató javaslatára az erdészeti főigazgató nevez ki.

(5) Az erdőgondnokságok és az Országos Erdészeti Főigazgatóság közötti pénzügyi-szakmai kapcsolatot az *erdőigazgatóságok* biztosítják. Az erdőigazgatóság vezetője az erdészeti főigazgató által kinevezett, legalább tíz év erdészeti üzemi és ebből öt év erdőkezelő gyakorlattal rendelkező, felsőfokú erdészeti szakképzettséggel és állami szolgálatra jogosító szakvizsgával bíró erdőigazgató.

(6) „Az államerdészet szakszemélyzetének tagjai közalkalmazottak”.

Az egyes szervezeti egységek nagyságára vonatkozó információk szerint az erdészkerületeket 500 ha, az erdőgondnokságokat 5 000 ha, az erdőigazgatóságokat

100 000 ha körüli nagyságúnak tervezik. — Úgy hírlík, hogy ebben az évben sem az erdészeti- sem a vadászati törvény nem kerül az Országgyűlés elé. Ettől függetlenül, a színtalalal mögött egészen biztos, hogy fontos sakkhúzások történnek. Kísércljük meg majd figyelemmel kísérni ezeket.

A várható átszervezésben közreműködő valamennyi főtisztviselő és szakértő szíves figyelmébe ajánljuk a magyar erdészet 1950. évi átszervezésének tanulságait. — Mi történt akkor? Ez alkalommal az erdészet sok évtizedes, kipróbált és jól működő szervezetét alapjaiban rombolta széjjel a gyanakvás, a rosszindulat és a hozzá nem értés szelleme. Teljesen összekuszálódtak a rendezett szálak: 16 megyei erdőgazdasági egyesülés, 78 állami erdőgazdaság és 560 üzemegység szerveződött. Költözködtek a hivatalok, költözködtek az emberek, szinte semmi és senki nem maradt a helyén. Családok szakadtak széjjel évekre, régi sikeres és megszokott munkahelyeket kellett felcserélni bizonytalan újjakkal, szinte megbélyegzetten vándoroltak legjobb szakembereink is egyik helyről a másira, irodaházak váltak lakatlanná, máshol újakat kellett építeni. Az egyik erdőgazdaság új székházául pl. a városka volt „nyilvánosházát” jelölték ki, ahová még hónapokig jártak vissza a régi „kuncaftok”. — Alig lehet felbecsülni, mekkora anyagi és erkölcsi veszteség érte az akkori erdésztársadalmat, amely azonban híven és sikeresen szolgált a magyar erdők ügyét a gyökeresen megváltozott körülmények megpróbáltatásai között is. — De szinte azonnal megindult a használhatatlan szervezet csendes visszarendeződése és 1954 végére már ismét az eredetihez közelítő erdészeti szervezet működött.

Végül fel kell tenni a kérdést, mit teyünk?

Rendezze az Országos Erdészeti Egyesület a sorait és álljon az élére erdésztársadalmunknak abbeli törek-

vésében, hogy közös erővel, biztos ítélettel alakítsuk ki az átmeneti idő erdészeti politikáját, praktikus politikai érzékkel, egyesületünk tekintélyével és megingathatatlal állhatatossággal igazítsuk a kibontakozás és a fejlődés útjára erdőgazdálkodásunkat. — Vállaljon részt fiatal és öreg, kerületvezető és igazgató, állami és szövetségi erdőket szolgáló valamennyi tisztos szándéku egyesületi tag, ebben a jövőnköt alakító munkában.

Tíz tanács az OEE részére

- Készítse el az „átmeneti idő” erdészeti stratégiáját.
- Legyen az erdészet legfőbb irányító személyének döntéshozó rangja a minisztérium hierarchiájában.
- Világos programja legyen az erdővagyon-gazdálkodás és a fafeldolgozó ipar kapcsolódására.
- Egyértelmű álláspontja legyen az erdőgazdálkodás és a privatizálás viszonyában.
- Vezesse sikerre az erdőgazdálkodás és a vadászat érdekeit egyeztető törekvéseket.
- Hatékonyan vegyen részt mind az erdőtörvény, mind a vadászati törvény kidolgozásában.
- Legyen fáradhatatlan kovácsa a társadalom erdő iránti jóindulata felizzításának.
- Illeszkedjék be az ágazat érdekvédelmi rendszerébe mint szakmai érdekvédelmi és érdekképviseleti szerv.
- Legyen az OEE a szakma élő lelkiismerete, a szakmai alapelvek és az erdésztisztesség legfőbb őre.

Zárószóul ismétljük meg Bedő Albert intő szavait: — „... most és mindörökké igazság az, hogy az összetartás kis dolgokat is nagyvá nevel, míg a meghasonlás a nagyokat is romlásba tereli ... szeressük hazánkat, nemzetünket és szakmánkat hűséggel, egyetértéssel és összetartással.”

Pályázati felhívás

Az Erdészeti Lapok Szerkesztőbizottsága pályázatot hirdet a korszerűsített „havi teendők” összeállítására.

I. díj:	5000 Ft
II. díj:	2000 Ft
III. díj:	1000 Ft

Beküldési határidő: 1991. október 25.